

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE
FAKULTA ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ
KATEDRA BIOTECHNICKÝCH ÚPRAV KRAJINY

**DROBNÉ SAKRÁLNÍ OBJEKTY V REGIONU
OVLIVNĚNÉM POVRCHOVOU TĚŽBOU UHLÍ**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí práce: Ing. Kamila Svobodová, Ph.D.

Bakalant: Ondřej Kadlečík

Praha 2018

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Fakulta životního prostředí

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Ondřej Kadlečík

Územní technická a správní služba

Název práce

Drobné sakrální objekty v regionu ovlivněném povrchovou těžbou uhlí

Název anglicky

Small religious monuments in the region affected by surface coal mining

---

Cíle práce

Cílem této bakalářské práce je definovat, typologicky rozdělit, zaměřit a zdokumentovat drobné sakrální objekty v regionu ovlivněném povrchovou těžbou uhlí a porovnat současný stav s historickými mapovými podklady.

Metodika

Existující drobné sakrální objekty budou identifikovány v terénu pomocí GPS a následně bude vyhotovena základní dokumentace dle vytvořené jednotné metodiky. Z map třetího vojenského mapování bude získána informace o lokalizaci drobných sakrálních objektů v 19. století, která bude poté porovnána se zjištěným současným stavem z mapových podkladů i přímo v terénu. Výsledky budou zpracovány do textového i grafického výstupu formou katalogových listů a tematických map, které budou vytvořeny ve třech úrovních (drobné sakrální objekty zachovalé, zaniklé a přemístěné).

Doporučený rozsah práce

30 normostran bez příloh

Klíčová slova

Typologie památek, Boží muka, kříže, sochy, mapování objektů, Mostecko

---

Doporučené zdroje informací

- BELIS J., BELISOVÁ N., ČERVINKOVÁ P., 2015: Krajina kovaných křížů. Národní muzeum, Praha
- BRŮNA V., BUCHTA I., UHLÍŘOVÁ L., 2002: Identifikace historické sítě prvků ekologické stability krajiny na mapách vojenských mapování. Univerzita J.E. Purkyně, Ústí nad Labem.
- BUKAČOVÁ I., HÁJEK T., 2001: Příběh drobných památek – Od nezájmu až k fascinaci. Studio JB, České Budějovice.
- CÍLEK V., 2002: Krajiny vnitřní a vnější. Dokořán, Praha.
- HÁJEK T., JECH K., 2000: Kulturní krajina (aneb proč ji chránit?): téma pro 21. století. Ministerstvo životního prostředí, Praha.
- HRUBÝ P., ALTOVÁ E., KADLEC A., 2015: Metodika dokumentace drobných památek. Národní památkový ústav Územní odborné pracoviště v Ústí nad Labem, Filozofická fakulta J.E. Purkyně v Ústí nad Labem, Ústí nad Labem.
- KUPKA J., 2010: Krajiny kulturní a historické. ČVUT v Praze, Praha.
- KVĚT R., 2003: Duše krajiny, Staré stezky v proměnách věků. Academia, Praha.
- PAVEL T., 2012: Vliv těžby v Mostecké pánvi na sakrální památky jako součást kulturního dědictví. ČZU v Praze, Most.
- ŠTOGROVÁ-DOLEŽALOVÁ J., 2006: Kaplička na návsi, křížek v polích. o. s. Drobné památky severních Čech, Česká Lípa.

Předběžný termín obhajoby

2017/18 LS – FŽP

Vedoucí práce

Ing. Kamila Svobodová, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra biotechnických úprav krajiny

Elektronicky schváleno dne 5. 3. 2018

prof. Ing. Petr Sklenička, CSc.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 6. 3. 2018

prof. RNDr. Vladimír Bejček, CSc.

Děkan

V Praze dne 07. 03. 2018

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci na téma „Drobné sakrální objekty v regionu ovlivněném povrchovou těžbou uhlí“ vypracoval samostatně, pod vedením Ing. Kamily Svobodové, Ph.D. Uvedl jsem všechny literární prameny a publikace, ze kterých jsem čerpal.

Prohlašuji, že tištěná verze se shoduje s verzí odevzdanou přes Univerzitní informační systém.

V Praze 25. 3. 2018

.....

Podpis autora

Poděkování:

Rád bych tímto poděkoval vedoucí mé diplomové práce Ing. Kamile Svobodové, Ph.D. za ochotné vedení, cenné rady a připomínky, jež mi pomohly usměrnit tok myšlenek. Dále bych rád poděkoval rodině za trpělivost a psychickou podporu, paní Mgr. Vendule Suché z Národního památkového ústavu Ústí nad Labem, paní Ing. Evě Hladké a panu Janu Setvákovi z Oblastního muzea v Mostě za cenné informace a materiály.

Abstrakt:

V předložené bakalářské práci je popsána problematika drobných sakrálních objektů. Cílem bakalářské práce je definovat, typologicky rozdělit, zaměřit a zdokumentovat drobné sakrální objekty v regionu ovlivněném povrchovou těžbou uhlí. Práce popisuje význam, typologii, historii a možnosti obnovy drobných sakrálních objektů. Současně práce charakterizuje zájmové území ORP Most, jeho historii a přírodní podmínky. Popisuje terénní průzkum na základě studia map III. vojenského mapování a současných mapových podkladů. Na základě terénního šetření, informací poskytnutých občany, obcemi a institucemi byl vytvořen katalog drobných sakrálních objektů a tematické mapy nálezů z hlediska transferů, původního umístění a zániku DSO. Katalog analyzuje a identifikuje nalezené objekty spolu s popisem stavu, GPS souřadnicemi a fotodokumentací jednotlivých objektů. Katalog tohoto rozsahu na území ORP Most doposud neexistoval. Výstupy práce budou sloužit obcím v zájmovém území a dalším institucím jako podklad pro následnou správu DSO. Práce napomáhá ke zvýšení zájmu o drobné sakrální objekty, pochopení problematiky jejich obnovy a v neposlední řadě jako podklad jejich péče.

Klíčová slova:

Typologie objektů, boží muka, kříže, sochy, mapování objektů, Mostecko

Abstract:

This bachelor thesis deals with issues of small sacral objects. The aim of the thesis is to define, typologically sort, localize and document small sacral objects in the region influenced by surface coal mining. The thesis describes importance, typology, history and renewal possibilities of small sacral objects. At the same time, the thesis characterizes the area of interest municipality with extended scope of authority of Most, its history and natural conditions. It describes field research on the basis of map studying of III military mapping and contemporary map materials. On the basis of field research, information from citizens, municipalities and institutions, the catalogue of small sacral objects was created and topical maps of finds from the point of transfers, former location and extinction of small sacral object as well. The catalogue analyses and identifies found objects together with the subscription of state, GPS coordinates and photo documentation of each object. Any catalogue of the same extent has not existed for the area of municipality with extended scope of authority of Most up to now. The outputs of the thesis will serve to municipalities in the area of interest and to other institutions as a source for subsequent maintenance of small sacral objects. The thesis helps to increase the interest in small sacral objects, understand issues about their renewal and last but not least it is a basis for care about them.

Key words:

Typology of objects, divine torture, crosses, sculptures, objects mapping, Mostecko

Obsah

1.	Úvod.....	1
2.	Cíl práce	2
3.	Literární rešerše	3
3.1	Pojem drobných sakrálních objektů	3
3.2	Funkce drobných sakrálních objektů	4
3.3	Členění drobných sakrálních objektů.....	4
3.3.1	<i>Kaple, kaplička</i>	5
3.3.2	<i>Boží muka</i>	6
3.3.3	<i>Kříže</i>	8
3.3.4	<i>Sochy svatých</i>	9
3.3.5	<i>Svaté obrázky</i>	11
3.3.6	<i>Poklony</i>	12
3.3.7	<i>Zvonička</i>	12
3.4	Vývoj sakrální architektury na území ČR.....	13
3.5	Ochrana a obnova drobných sakrálních objektů	14
3.5.1	<i>Legislativní ochrana</i>	16
3.5.2	<i>Dotace</i>	17
3.6	Drobné sakrální objekty v těžebních územích	19
4.	Charakteristika a vymezení zájmového území.....	20
4.1	Přírodní podmínky Mostecka.....	22
4.2	Historie těžby uhlí na Mostecku	23
4.3	Členění zájmového území ORP Most dle obcí	24
5.	Metodika	29
5.1	Literární a mapové podklady	29
5.2	Záznamy pro katalogizaci	31
5.3	Terénní průzkum, archivní prameny, spolupráce.....	32
5.4	Zpracování databáze v GIS	33
6.	Současný stav řešené problematiky	34
7.	Výsledky	35
7.1	Sumarizace nalezených objektů v ORP Most	35
7.3	Vyhodnocení DSO dle stavu objektů.....	38
7.4	Vyhodnocení DSO dle registrace v ÚSKP ČR	38
8.	Diskuze	39
9.	Závěr	41
10.	Seznam literatury a použitých zdrojů.....	42

10.1	Seznam literatury	42
10.2	Ostatní internetové zdroje	46
10.3	Seznam obrázků	47
10.4	Seznam tabulek	49
11.	Přílohy.....	49

1. Úvod

Kříže, kapličky, sochy, boží muka, to je jen výčet části drobných sakrálních objektů, jež jsou často označovány jako neodmyslitelný prvek české krajiny. Tyto objekty u nás mají dlouhodobou tradici, která byla zásadně ovlivněna spoustou okolností, například násilným vystěhováním sudetských Němců nebo érou komunismu. Tato doba se vyznačovala ničením staveb, chátráním a ztrátou dřívějšího významu, funkce a v neposlední řadě vztahu lidí k těmto objektům. Samozřejmě se objevovala místa, kde byla sakrální architektura udržována, a zachovala se tak jejich existence.

Drobné objekty lze považovat za výsledek vztahu lidí ke krajině i k sobě samým. Již od nepaměti byla snaha lidí zakomponovat do svého okolí objekty, které by jim připomínaly životní cesty, víru a osudy lidí, jež je vytvořili. Tyto objekty se především stavěly na významných místech, podél cest, na křižovatkách, ve středu vesnic i před stavbami. Jednalo se nejčastěji o různé kříže, smírčí kříže, kaple, kapličky, boží muka, sochy a pomníky. Poselství o důvodu jejich stavby se předávala pouze ústní formou z generace na generaci jako pověsti, pověry a legendy, které jsou v dnešní době z převážné části zapomenuty. Osudy našich předků jsou tak zahaleny tajemstvím.

Stejně tak tomu je i v území, jež jsem si vybral pro svou bakalářskou práci. Území se nachází v severní části České republiky v obci s rozšířenou působností Most. Toto území bylo zasaženo těžební činností, která sakrální architekturu na tomto území silně poznamenala.

2. Cíl práce

Cílem této bakalářské práce je definovat, typologicky rozdělit, zaměřit a zdokumentovat drobné objekty v regionu ovlivněném povrchovou těžbou uhlí a porovnat současný stav s historickými mapovými podklady.

Existence drobných sakrálních objektů bude identifikována v terénu pomocí GPS a následně bude vyhotovena základní dokumentace na základě vytvořené jednotné metodiky. Z map třetího vojenského mapování bude získána informace o lokalizaci drobných sakrálních objektů v 19. století a následně porovnána se současným stavem z mapových podkladů i přímo se zjištěným stavem v terénu. Výsledek bude zpracován ve formě katalogových listů a tematických map. Tyto mapy budou vytvořeny ve třech úrovních: zachovalé, zaniklé a přemístěné objekty.

3. Literární rešerše

3.1 Pojem drobných sakrálních objektů

Již název nám napovídá, že se jedná o nevelké objekty sakrální architektury, které výrazně utvářejí charakter krajiny převážně střední Evropy. Česká krajina je touto architekturou charakteristická, protože takovéto množství nevzniklo v žádné jiné evropské zemi (KOUBEK 2007).

Sakrální architektura se skládá ze slov „sakrální“ a „architektura“. Pojem „sakrální“ je odvozen z latinského slova „sacer“, což v překladu znamená „svatý“. Význam tohoto slova však během staletí prodělal řadu změn. Nový zákon hovoří o všech, co věří v Krista, ale s rostoucím počtem věřících se význam slova „svatý“ stále více zužuje a označuje různé mimořádnosti spojené s Bohem (GUARDINI 1992). Význam slova „architektura“ je stavitelské umění. V užším významu slova pak označuje stavbu, která je nositelem uměleckého pojetí či názoru. Je chápána jako umělecké dílo, které může být jak kulturním, tak zároveň i politickým symbolem doby. Díla architektury mají plnit nejen užitkové požadavky, ale mají vyvolat určitý dojem, citové hnutí, představy či myšlenky (DUDÁK et al. 2002).

Drobné sakrální objekty jsou němým odkazem naší minulosti, jež jsou často zapomínány a opomíjeny naší dnešní dobou (KOUBEK 2007). Jsou esteticky hodnotné a jejich význam lze hledat v různých souvislostech. Stavěly se především na rozcestí nebo křižovatkách cest. Všeobecně se věřilo, že postavením kříže, sochy světce či božích muk dojde ke „smíření“ a tím procházející a kolemjdoucí získají „boží ochranu“ (HORPENIAK 2010). Vyskytují se nejen na vyvýšených místech, kde se dá předpokládat jejich dobrá viditelnost z okolí, ale i v údolích, kde je zakrývají stromy. Dle popisu Bukačové a Hájka (2006) se dá sakrální architektura popsat jako krajina sémantického prostoru, v níž na sebe vzájemně působí a hierarchicky se uspořádávají významové a výpovědní roviny, která však není pro každého srozumitelná.

Drobné sakrální objekty se nacházejí jak v zástavbě, tak i ve volné krajině, můžeme se s nimi tedy setkat kdekoli. Jejich výskyt se může na první pohled zdát chaotický, ale opak je pravdou. Vznikaly na místech s velkým významem, na místech dnes často zaniklých, ať už z důvodu zemědělství, průmyslu, či těžební

činnosti. Z toho důvodu je tak možno najít křížek uprostřed pole, aniž by k němu vedla jakákoli cesta (VÍTOVSKÁ et al. 2013).

3.2 Funkce drobných sakrálních objektů

Funkcí drobných sakrálních objektů je hned několik. Hlouběji se tomuto tématu věnuje J. Nusek (2001), který dělí funkce na dvě základní, a to primární a sekundární. Stejně rozdělení uvádí i Bukačová a Hájek (2006). Pod primární funkcí si lze představit přímý důvod vzniku objektu, například sakrální, memoriální, výstražnou, reprezentační, emotivní atd. Jejich stavba sloužila především k upevnění víry a pomáhala transformovat krajinu. Sekundární funkce jsou funkce doplňující ty primární a jsou původně nezamýšlené (MATÁKOVÁ 2011). Jedná se zejména o funkce: symbolickou, estetickou, informační, orientační, krajinotvornou atd. Poukazovaly na bohatství zřizovatele, geologickou situaci regionu nebo například mohly upozorňovat na cestní síť, která je již v mnoha případech zaniklá.

Z důvodu uvedených funkcí se objekty stavěly v místech, která byla klíčová pro každodenní život lidí. Často se stavěly na místech, která byla považována za nebezpečná či nepřátelská, například z důvodu vraždy, odlehlosti nebo opuštěnosti. Důvodem také býval slib daný ve chvíli nouze nebo na žádost zesnulého jako výkon závěti (PETRÁŇ 1997).

3.3 Členění drobných sakrálních objektů

Drobné sakrální objekty lze členit do nespočtu skupin, a to z hlediska použitého materiálu, slohového období, objednatele, funkce atd. Jako první materiál bylo používáno dřevo, které díky svému lehkému zpracování a dobré dostupnosti bylo oblíbené, nicméně z důvodu nízké odolnosti vůči povětrnostním vlivům se celodřevěné památky dochovaly jen vzácně. Nejčastějším materiálem na drobné sakrální objekty byl bezesporu kámen nejrůznějších druhů (pískovec, žula atd.), který oproti dřevu vykazoval delší životnost. To umožňovalo zvýšit jejich trvanlivost, takto se mohly objekty dochovat až do současnosti. Dalšími materiály byly vedle zdiva (smíšeného nebo cihlového) kov, různé slitiny, pálená hlína a různé kombinace těchto materiálů (HÁJEK a BUKAČOVÁ 2006).

Bukačová (2006) dělí drobné objekty na topografické terénní památky, například mezníky, hraniční kameny, příkopy, zeměpisné a triangulační objekty, a náboženské objekty, mezi něž řadí kaple a kapličky, kříže, zvoničky, boží muka, poklonky a svaté obrázky. Tyto pojmy budou podrobněji vysvětleny v následujících kapitolách.

3.3.1 Kaple, kaplička

Rozdíl mezi kaplí a kapličkou je v podstatě jen ve velikosti, kdy kaple je oproti kapličce větší a mohutnější, slovo kaplička je spíše lidové označení pro kaple menší velikosti. Kaple dle Chodury et al. (2001) pochází původně ze slova „capella“, což znamená malý hrob, dle raně křesťanského památníku Ciborium stavěného nad hrob mučedníka. Postupem času byly tyto svatyně směřovány k dispozici kostela, hradu, zámku nebo kláštera. Dle Hájka a Bukačové (2006) jde o drobnou sakrální stavbu, která je zasvěcena uctívání Boha, světců a Panny Marie. Kaple a kapličky lze vytipovat jako skupiny, které spojovaly kult některého světce, například svatý Jakub, svatý Vintíř, nebo pro Čechy obvyklé uctívání Panny Marie, Jana Nepomuckého, či zasvěcení kaplí sv. Václavu jako nejvýznamnějšímu patronu českých zemí aj. Tyto kaple se stavěly na trasách poutních a zemských cest. Další skupinou byly křížové cesty, tzv. velké pašije o různém počtu zastavení (vyobrazení Kristova utrpení), nejčastěji jich bývalo čtrnáct, viz obrázek 1. Častým tématem bylo zasvěcení Panně Marii, která se objevuje v řadě lokálních variant (HÁJEK et al. 2004).

Kaplička je často řešena jako malá stavba s obvykle čtvercovým, někdy i kruhovým či oválným tvarem půdorysu, který je zakončen stříškou, nejčastěji pak jehlancového nebo cibulového tvaru (HÁJEK a BUKAČOVÁ 2006). Architekturou se liší od velkých památek jen měřítkem. Z hlediska výtvarného byly uplatněny přizpůsobené, zjednodušené a transformované prvky velké barokní architektury, které postupně vyústily do tzv. selského baroka.

Kapličky lze dělit do tří skupin: vestavné, s vnitřním prostorem a bez vnitřního prostoru.

- Vestavné kapličky nejsou samostatně stojící sakrální objekty, jsou součástí jiné stavby či ohrady. Nejčastěji jsou situovány v městské zástavbě, kde je nedostatek prostoru pro samostatnou stavbu.
- Kapličky s vnitřním prostorem (viz obrázek 2) jsou stavby, do kterých se „dá vejít“, zpravidla v nich nejsou okna a maximální kapacita je jen pár

osob. Vyzdobeny jsou zpravidla oltářem, obrazem nebo soškou světce, kterému je objekt zasvěcen (NUSEK a SVOBODA 2001).

- Kapličky bez vnitřního prostoru jsou velikostně menší a mívají nižší výklenek, kde je umístěn obraz či plastika. Tyto kapličky bývají často zaměňovány za boží muka.

Již od 17. století se jedná o významný prvek české barokní krajiny. Jejich oblíbenost trvala ještě další dvě století, výjimečně se setkáváme i s kapličkami stavěnými v dnešním věku. Oproti božím mukám a křížům (viz kap. 3.3.2 a 3.3.3) jde o mladší druh sakrálních staveb. Stavěly se jak pro šlechtu, bohaté měšťany, tak i pro prosté sedláky. Mnohé vznikaly jako rozšíření stávajících zvoníc nebo nahrazovaly kříže v daném místě (HÁJEK a BUKAČOVÁ 2006). Vyskytují se zejména v menších vesnicích, kde by se stavba kostela nevyplatila. Vznikaly i ve volné krajině, kde u pramenů, studánek nebo na vyvýšených místech tvořily spojení s historickou událostí nebo pověstí. Jejich umístění ve volné krajině či na cestách mohl využít každý, kdo zatoužil po odpočinku, modlitbě či rozjímání a spojení s Ježíšem Kristem (HÁJEK et al. 2010).

Obr. 1: Výklenková kaplička
(Vtelno)
(autor: 2017)

Obr. 2: Kaplička s vnitřním prostorem
(Petrova Hůrka pod Kletí)
(earch.cz, 2017).

3.3.2 Boží muka

Boží muka patří do další velké skupiny výrazných krajinotvorných prvků. Boží muka byla dřevěná, kamenná či zděná. Všechny tyto podoby byly vyjádřením úcty k Bohu a připomínaly lidskou bolest, tragédii lidských osudů, nebo byly jen součástí

líbezného místa k odpočinku. Možná z tohoto důvodu byla boží muka obklopena určitou mysticitou. Podle dávných pamětí prý čarodějnice používaly dřevo z božích muk k vykuřování. Zřejmě proto se většina dřevěných božích muk, na rozdíl od ostatních typů božích muk, nedochovala (STEINOVÁ 1999). Původní podoba božích muk dřevěných, zděných i kamenných vycházela z obecných principů, kde podoba symbolicky představovala sloup, u něhož byl dle rozhodnutí Piláta Pontského bičován Ježíš Kristus (HÁJEK et al. 2010). Nejčastějším ikonografickým typem božích muk tak byl bičovaný Ježíš Kristus, ukřižování, pieta, rouška svaté Veroniky, Kristus padající pod tíhou kříže, či korunování trním. Na základě výtvarného stylu, nebo objednávky se pak objevovala jedna až čtyři scény z Kristova hořkého utrpení. Velice oblíbeným byl sedící bičovaný Kristus s trnovou korunou a tělem posetým ranami. Často byly výjevy ukřižování doprovázené motivy Matky boží a svatého Jana (BUKAČOVÁ a HÁJEK 2006)

Charakteristická struktura božích muk je tvořena třemi stavebními prvky, a to soklem, dřikem a kaplicovým nástavcem různého tvaru (viz obrázek 3 a obrázek 4). Jednotlivá slohová období postupem času proměňovala výtvarnou podobu jejich stavebních prvků a byla v nich uplatňována určitá specifická forma výzdoby. Stavební slohy od románského až po ty moderní, spadající do 20. století, mají své charakteristické prvky a znaky, díky kterým lze jednoduše bez písemných zmínek určit jejich dataci. U božích muk je ale tato interpretace poněkud horší, a to zejména u božích muk zděných (HÁJEK et al. 2010).

Kříž byl oproti božím mukám prostý a stručný. Boží muka jsou obraznější, vycházející z bible chudých – z obrazové věrouky, jakési názorné ukázky. Častým jevem byl chybějící verbální doprovod, chyby v tesaném písmu a někdy i patrnost, že kameník neuměl ani psát. Nápis byl napsán někým jiným a posléze pouze „přetesán“ s menší či větší přesností. Náročnější umělecká díla byla zhotovována profesionálními kameníky nebo tesaři, zatímco kříž si mohl zhotovit i zručný hospodář sám. (BUKAČOVÁ a HÁJEK 2006).

Původ božích muk byl spojován se slovanskou liturgií a s tzv. cyrilometodějskými kříži, pravěkými pohřebišti či jinými vykonstruovanými příběhy. K rozšíření staveb docházelo po šťastných či nešťastných událostech, jako projev díky nebo prosba za odvrácení různých neštěstí a epidemií. Jejich nápisy jsou doprovázeny prosbou, aby kolemjdoucí vzpomněli modlitbou na zemřelého. Jedním z dalších motivů byla zejména v baroku péče o šťastnou hodinku smrti.

Kolemjdoucím tak bylo připomínáno, aby žili zbožným životem a mysleli na vlastní smrt. Zvláště poutní místa byla jedním z motivů pro stavění božích muk. Stávaly na viditelných a v krajině důležitých místech (BOHÁČ 1995).

Obr. 3: Boží muka

(Most)

(autor, 2017)

Obr. 4: Boží muka

(Most)

(autor, 2017)

3.3.3 Kříže

Kříže patří mezi nejstarší křesťanskou drobnou sakrální architekturu. Jejich datace sahá až do devátého století, kdy Karel Veliký vydal nařízení, které nařizuje stavět tyto objekty u cest. První kříže jako náboženský symbol se v českých zemích objevily s příchodem křesťanství. Jejich šíření je pak spojováno s příchodem věrozvěstů Konstantina a Metoděje na Velkou Moravu. Kříže, jako i jiné sakrální objekty, byly zřizovány převážně ze soukromé iniciativy obyvatel, což bylo vnímáno jako projev zbožnosti. Zajímavostí je, že se kříž stává křesťanským symbolem až v době, kdy přestal sloužit jako popravčí nástroj, což bylo od čtvrtého století. Kříže se po celá staletí vyráběly ze dřeva (viz obrázek 5). Jednalo se o levný a dostupný materiál, na druhou stranu to však byl materiál, který měl v porovnání s jinými velice krátkou životnost. Dřevěné kříže byly obvykle barevné, odstíny respektovaly liturgické barvy. Nejčastěji byly zelené (symbolika naděje), červené (upomínka na krvavou oběť Krista) a méně často žluté (náhrada zlaté), jež evokovala triumf a vítězství Spasitele. Teprve až s rozmachem železářské výroby v novověku započala výroba kovaných křížů (viz obrázek 6). Zhruba ve druhé polovině 19. století se začaly vyrábět litinové kříže na podstavci, s litinou korpusem Krista a jiných doplňků (posvátné postavy, nápisovou páskou, náboženským přípísem) (NUSEK a

SVOBODA 2001). Litina byla po čase vystřídána kameny, převážně pískovcem (viz obrázek 7), žulou v Čechách a mramorem převážně na Moravě. Později se objevil i umělý kámen, a pokud by nenastala komunistická přetržka, stavěly by se patrně dodnes, jako je tomu například v Bavorsku nebo Rakousku (Kyselka 2001).

Smírčí kříže můžeme považovat za další typ křížů. Jedná se zpravidla o nízký kamenný kříž, který je vytesán z jednoho kusu kamene a který se stavěl v místech neštěstí, nejčastěji vražd. Tyto kříže pocházejí již ze středověku, kdy se vytesávaly coby součást trestu, snahy o usmíření a odčinění vraždy. Tento kříž pak byl vztyčen na místě neštěstí. Z nápisů, pokud se dochovaly, lze určit, jaká událost se na onom místě stala. Smírčí kříž nemusel být vždy stavěn samotným vrahem, mnohdy ho stavěli pozůstalí z úcty k oběti.

Na rozdíl od předešlých křížů se smírčí kříže objevují v krajině naprosto neočekávaně a nebývají zaneseny v mapách. Oproti pamětním křížům jsou často lokalizovány v lesích, někdy i zcela mimo jakoukoliv cestu. Jsou tak zahaleny do záhad a tajů minulosti a člověk v jejich přítomnosti může ve většině případů jen odhadovat, co se na onom místě událo.

Obr. 5: Dřevěný kříž
(Písečný vrch, Milá)
(autor: 2017)

Obr. 6: Železný kříž
(Patokryje)
(autor: 2017)

Obr. 7: Smírčí kříž
(Vtelno)
(autor: 2017)

3.3.4 Sochy svatých

Sochy a sousoší se začaly objevovat ve volné krajině v období baroka. Spolu s ostatní sakrální architekturou měly napomoci duchovní obrodě našich zemí (RYBÁNSKÝ 2013). Byly tvořeny jako odpověď na dobovou atraktivnost nebo kult určitého patrona (JOHN a PÁTEK 2005). K rozšíření uctívání svatých docházelo ve

středověku, kdy se svatí stávali patrony zemí. Největší rozvoj pak nastal právě v baroku (MATÁKOVÁ 2011). Nejčastějším materiálem se stal pískovec, žula, vápenec, či mramor (SKALÍKOVÁ et al. 2012). Sochy byly hrazeny z rozpočtů obcí, peněžních sbírek obyvatel nebo jedinci. Ti se pak nechávali zvěčnit na podstavcích soch. Sochy svou uměleckou a historickou hodnotou patří mezi nejvýznamnější druhy drobných památek (PSOTA 2009).

Nejčastěji vyskytující se sochy u nás:

Sv. Jan Nepomucký (viz obrázek 8) byl vikářem pražského arcibiskupa Jana z Jenštejna. Spor mezi arcibiskupem a králem Václavem IV. odnesl mučednickou smrtí „Johánek z Pomuka“. Při výslechu byl utýrán a poté hozen z pražského mostu do Vltavy (POJSL et al. 2010). Patřil k neoblíbenějším světcům barokní doby, nejčastěji byl ztvárněn jako kněz oděný v barokním rouchu. Jednalo se o dva základní typy: první držící kříž v ruku a druhý, jak mu kříž podává anděl (JOHN a PÁTEK 2005). Často býval umístěn na mostě a u vodních toků (KUPKA 2010).

Panna Marie – Matka Ježíšova, těšila se velké úctě hlavně v prostředí římskokatolickém a byzantském. Nejčastěji se v baroku zobrazovala v oblacích mezi zástupy andělů, zatímco apoštolové dole s úžasem hledí do prázdného hrobu (POJSL et al. 2010).

Sv. Florián (viz obrázek 9). Legendy vyprávějí, že byl jako důstojník římské legie a křesťan za Diokleciánova pronásledování pro víru mučen a pak svržen do řeky Ennsu (dnes Lorch v Horním Rakousku). Byl uctíván jako pomocník proti suchu, a to do patnáctého století, kdy se stal patronem proti ohni (POJSL et al. 2010).

Sv. Anna – byla matka Panny Marie, budoucí matky Ježíše. O svaté Anně a jejím manželu Jáchymovi je zmínka v apokryfním evangeliu svatého Jakuba. Přestože bývá zobrazována s Marií a malým Ježíškem, neví se, zda se Ježíšova narození dočkala. Vrchol úcty k ní nastal v patnáctém a šestnáctém století, setkáváme se s ní ale v celém středověku (POJSL et al. 2010).

Samostatnou skupinou soch jsou sousoší, nejčastěji se jedná o kalvárie, prostřednictvím nichž se znázorňovalo ukřižování Ježíše Krista v uměleckém provedení. Jejich podoba sestávala většinou ze vztyčených křížů s ukřižováním Ježíše Krista s doplněním soch svatých, například Panny Marie, svatého Jana nebo svaté Máří Magdaleny. Název Kalvárie je počestěná varianta jména kopce, jenž se nacházel v Jeruzalémě, na tomto místě byl Ježíš Kristus ukřižován (MATÁKOVÁ 2011, BUKAČOVÁ 2006).

Obr. 8: Socha sv. Jan Nepomucký
(Malé Březno)
(autor, 2017)

Obr. 9: Socha sv. Florián
(Bečov)
(autor, 2017)

3.3.5 Svaté obrázky

Svaté obrázky se umisťovaly nejčastěji na kmeny stromů (viz obrázek 10) a méně často na kamenný podstavec. Byla to alternativa pro méně majetné obyvatele, kteří by si nemohli dovolit postavit kříž, boží muka či jiný objekt. Svaté obrázky byly vytvářeny z důvodu modlitby. Za svatý obrázek byl také označován obraz či socha s obdobným motivem, jímž byla vyzdobena kaplička. Svatý obrázek má v křesťanském světě mimo estetického působení i vyšší mystický smysl, ve kterém mimo krásy nachází věřící i svou víru (CHARVÁTOVÁ 2007).

Obr. 10: Svatý obrázek
(Lutotín - Stařechovice)
(wikimedia.org, 2017)

Svaté obrázky patří do skupiny drobných sakrálních objektů nejvíce podléhajících povětrnostním podmínkám a musí být prováděna jejich častá obnova. Schránka bývala různých konstrukcí, mnohdy v podobě přístřešku z důvodu eliminace vlivu povětrnostních podmínek. Existují také případy, kdy do schránky byly umístěny i sošky svatých (MATÁKOVÁ 2011). Informace o jejich důvodech a umístění jsou velmi malé, neboť písemné informace o nich se nedochovaly téměř žádné. Přesto je jisté, že vznikaly k připomenutí významné či tragické události v daném místě. Skrývají tak své tajemství, pro které jsou ještě více zajímavé, a lidé se tak snaží o jejich častou obnovu (MÜLLER 2010).

3.3.6 Poklony

Poklony nejsou samy o sobě sakrální objekty, ale často byly jejich nedílnou součástí. Zajišťovaly věřícím možnost si před objekty kleknout. Lidově byly nazývány klekátka, která měla podobu schůdků či stupňů (ŠUSTER a KRUBNEROVÁ 2010). Kyselka (2001) za poklony považuje výklenkové kapličky, které se stavěly v místech, kde poutníci poprvé spatřili svůj cíl, poklekli zde a políbili zem. Později byly v místech poklon v mnoha případech stavěny stavby zvláštního charakteru. Většinou se jednalo o pilířové nebo sloupcové kaplice s vyobrazením hierofanie. Jednalo se o Boží Tělo, Nejsvětější Trojici, Spasitele, Pannu Marii nebo kteréhokoli jiného světce (ČERVINKA 2004), viz obrázek 11.

Obr. 11: Poklona
(Havraníky)
(Barokníkrajinou.cz, 2017)

3.3.7 Zvonička

Datace nejstarší dochované zvoničky pochází z konce 16. století. Sloužily k zavěšení zvonu. K rozšíření těchto staveb dochází od roku 1751, kdy Marie Terezie vydala příkaz, aby vyhlášení poplachu určoval úder na zvon (tzv. ohňový patent). Posléze vydal obnovený „řád k hašení ohně“ Josef II. roku 1787. Důvodem nařízení bylo snížit možné následky požáru, neboť obyvatelé byli rychleji informováni o nastalém nebezpečí (POLÁŠEK 2001). Stavba zvoniček probíhala především na vesnicích, kde nebyl kostel, a hlášení přicházejícího nebezpečí nebylo možno realizovat. Mezi další funkce zvoniček patřilo informování obyvatel o svolávání k modlitbě, ráno a večer oznamovalo obyvatelům klekání, zvonění umíráčku při úmrtí nebo zvonění při smuteční cestě nebožtíka na hřbitov (NUSEK a SVOBODA 2011).

Obr. 12: Zvonička
(Vysoké nad Labem)
(historickasidla.cz, 2017)

Podoba zvoníc z pohledu stavby postupně prodělala vývoj od jednoduchého zavěšení zvonu na příčku zasazenou na strom (zvaný vidlák), po konstrukci dvou spojených sloupů svislých nebo šikmých (viz obrázek 12). Vše pak bylo překryto šindelovou střechou, která měla tvar kužele nebo čtyřbokého jehlanu, až po uzavřený trémový prostor se sedlovou střechou (FLORENC a VAŘENKA 1983).

3.4 Vývoj sakrální architektury na území ČR

Drobné sakrální objekty jsou součástí české krajiny již od nepaměti. Za nejstarší typ drobných sakrálních objektů lze pravděpodobně považovat tzv. menhiry, které jsou spojovány s keltským osídlením našeho území. Je patrné, že sakrální tvorba má u nás velice dlouhou tradici, která byla po staletí rozvíjena a rozšiřována spolu s křesťanstvím, přestože z nejranějšího období křesťanské víry 9. a 10. století drobné památky dochovány nemáme. V následujících staletích se drobné objekty převážně pod přímým vlivem křesťanství staly neoddělitelnou součástí naší kulturní krajiny. (HRUBÝ et al. 2015).

K největšímu rozvoji sakrálních objektů přispělo baroko, ale i začátek 20. století, kdy vznikaly nové objekty. Největší část z nich, se kterými se dnes v krajině setkáváme, svým původem sahá do 19. století (HÁJEK a BUKAČOVÁ 2006).

Černé období pro sakrální architekturu nastalo v době husitských válek a v historii se bohužel tyto neblahé časy ještě několikrát opakovaly (VALEŇČÍK 2006). Vlivem chaosu, který všeobecně panoval, zaniklo nebo bylo zničeno mnoho a mnoho sakrálních objektů. Nejen sochy, ale i obrazy byly barbarsky rozbíjeny a páleny (KADLEC a ŠVORC 1940, LIPSKÝ 1999).

Největší zásah do sakrálních objektů v nedávné době nastal za kolektivizace (1948–1989), kdy byla jejich existence v krajině i zástavbě zcela ignorována. Objekty byly záměrně přemísťovány, či dokonce likvidovány. Sakrální objekty se staly nežádoucími symboly a jejich častým osudem byl odsun na opuštěné místo. Tam se objekty buď staly obětí vandalů, nebo se na nich podepsal zub času (KLVAČ a MUSIL 2003). Rozsah vzniklých škod se dá přirovnat jen k období husitských válek (VALEŇČÍK 2006). Změna venkovské krajiny z důvodu kolektivizace a velkovýroby byla nezpochybnitelná. Tvorba polí, která čítala mnoho a mnoho hektarů, měla za následek i ústup sakrálních objektů (LIPSKÝ 1999). Došlo ke zhoršení heterogenity krajiny a docházelo i k ničení polních cest. To je také důvod, proč se v současnosti řada objektů nachází mimo cesty (SKLENIČKA 2003).

Největší škody byly zaznamenány na božích mukách a křížích, které se nacházely mimo obce. Nejčastěji podlely stavbám silnic, zaplavování při stavbě vodních děl nebo povrchové těžbě uhlí (VALENČÍK 2006). Toto ničení probíhalo po celou dobu vlády komunismu. Situace se začala zlepšovat až po roce 1989, kdy se problematika sakrální architektury začala dostávat do širšího povědomí (KOUBEK 2007). Dle Hájka a Bukačové (2006) bude trvat ještě dlouhou dobu, než se dá vše do pořádku.

V současnosti je situace vnímání krajiny a vyskytujících se sakrálních objektů v ní odlišná od doby, jak tu byla po tisíciletí vnímána. Obyvatelé měst i venkova ztratili sepětí se svou rodnou krajinou. Přírodní krása a vazba s objekty již není tolik pocíťována jako v dřívějších dobách, kdy určovaly rytmus života a ovládaly mysl jejich předchůdců. Sakrální objekty nebyly spjaty jen s krajinou, ale i s církví, neboť Bůh oddělený od člověka znamenal v podstatě odcizení člověka od krajiny (KVĚT 2003).

3.5 Ochrana a obnova drobných sakrálních objektů

Péče o objekty je poměrně časově krátký obor, který sahá do 20. století. Ve třicátých letech 20. století vyšlo nařízení, které obsahovalo povinnost zaevidování a zabezpečení správy drobných sakrálních objektů. Během roku 1936 byl na většině farností zpracován soupis křížů, soch a kaplí. Soupis měl mít jednotný charakter a měl obsahovat popis každého objektu. Obsahem měl být popis konstrukcí, jejich hodnota, opis všech nápisů na objektu, jméno zřizovatele a majitele pozemku, na kterém se objekt nachází, jméno zodpovědné osoby a informace o jejich údržbě. Pokud by byl soupis udělán důkladně, vznikl by precizní soupis evidence k určitému datu. Bohužel se tomu na všech farnostech nepřikládala důležitost a evidence nebyla provedena s patřičnou důkladností. Hlavním cílem této evidence bylo najít ke každému objektu, který před rokem 1935 vznikl, svého patrona. Objekty, které vznikly po roce 1935, podléhaly povinnosti fundátora spolupracovat s místním duchovním úřadem. Jeho povinnost pak spočívala v tom, že fundátor před zřízením nové památky složil finanční kapitál (BELISOVÁ 2009).

Dnešní stav drobných sakrálních objektů závisí na aktivitě, ochraně a vztazích lidí k těmto objektům. Málokterý objekt byl dochován v podobě, v jaké byl kdysi někým vybudován. Vše záviselo na šikovnosti rukou restaurátorů, použitím materiálu a samozřejmě na zkušenostech při restaurátorské práci. Menší mírou byly

zasazeny památkově chráněné objekty, u kterých byla snaha o co nejuvěrohodnější zachování původního díla. Obnovu lze provádět čtyřmi způsoby/metodami které popisuje Štulc et al. (1998): konzervační, restaurátorská, reprodukční a metoda vybudování krytu.

- Metoda konzervační spočívá ve způsobu ochrany památky, která musí přísně respektovat dochovaný stav originálu a vyžaduje jeho nedotknutelnost. *„Je kladen důraz na záchranu autentické výtvarné hmoty včetně dochovaných částí povrchu opracovaných autorem a její další pohledovou a objemovou neměnnost“*.
- V metodě restaurátorské jsou zahrnuty kromě konzervačních zákroků i výtvarné zákroky restaurátorů. Dovoluje dotváření chybějících, časem zmizelých částí originálu novými doplňky a rekonstrukcemi. *„Hmotné ztráty by měly být co nejmenší, nejde-li jim zabránit, a plastická i skulpturální dotváření by na sebe v původních kamenných sochařských blocích měla upozorňovat co nejméně“*.
- Výše uvedené metody neposkytují objektu ošetření trvalé povahy. Předpokládají další záchranné zásahy, které se permanentně opakují ve stále kratších časových intervalech. Každá z opakovaných akcí připravuje památku o část duchovní míry autentičnosti. Proto je nutno z důvodu klimatického působení přistoupit k radikálnějším řešením záchrany originálu a souhlasit s uskutečněním reprodukce. Ta předpokládá transferování originálu z exteriéru do lapidária nebo jiné galerijní expozice a nahrazení reprodukčním sochařským dílem na původním místě. Tato v pořadí 3. metoda se nazývá metodou reprodukční.
- Čtvrtá metoda je nazývána metodou vybudovaného krytu. Jde o metodu, která paralyzuje působení klimatických vlivů, a přerušuje tak řetězec permanentně se opakujících konzervačních a restaurátorských zásahů. Tuto trvale zabezpečující funkci může plnit kryt vybudovaný nad statuí in situ. Zakrývací metodu však není možno využít všude a vždy. *„Možnost vybudovat nad kamennou sochou ochrannou konstrukci je podmíněna vhodností a připraveností prostředí na tak zásadní zásah.“* Pro tuto metodu je rozhodující řešení architektonické provedení krytu.

Mimo tyto zásady platí obecné pravidlo, tzv. konstantní kritérium, dle něhož lze hodnotit všechny zabezpečovací a záchranné památkové akce bez rozdílu. Výlučným meritem každého procesu konzervace či restaurování objektu musí být absolutní respektování a zachování stupně autentičnosti originálu i jeho patiny stáří. Každá restaurátorská i konzervační práce by měla respektovat maximální nedotknutelnost dochovaného uměleckého originálu, což by mělo být kategorickým imperativem památkové péče (ŠTULC et al. 1998).

3.5.1 Legislativní ochrana

Legislativa České republiky termín sakrální objekty neobsahuje v žádném zákoně ani v prováděcí vyhlášce (HÁJEK a BUKAČOVÁ 2006). Zmínka je pouze v zákoně o prodeji a vývozu předmětů kulturní hodnoty. Zde je mimo jiné i seznam drobných památek jako kapliček, božích muk, křížů (polních a smírčích), zvoniček, jejich součástí a fragmentů. Nicméně samostatnou skupinu sakrálních objektů zákon nijak nedefinuje (ZÁKON č. 80/2004 Sb.).

Dalším dokumentem, který je v oblasti sakrálních objektů významnější, je zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, v platném znění (dále jen „zákon o státní památkové péči“), spolu s prováděcí vyhláškou č. 66/1998 Sb., v platném znění. Tyto dokumenty zachycují proces ochrany objektů, a to pouze objektů, které jsou prohlášeny za kulturní památku (národní kulturní památku), anebo památky, které se nacházejí v památkové zóně či rezervaci. Zákon o státní památkové péči, a to včetně vyhlášky č. 66/1998 Sb., ukládá vlastníkovu kulturní památky nejen právo, ale také povinnosti. Zejména se jedná o změnu vlastnictví, správy, užívání či přemísťování. Nutno podotknout, že kulturní památky používají ochrany již v rámci ústavního pořádku České republiky, a to konkrétně v rámci Listiny základních práv a svobod: čl. 35, odst. 3. Listina stanovuje, že „*při výkonu svých práv nikdo nesmí ohrožovat ani poškozovat životní prostředí, přírodní zdroje, druhové bohatství přírody a kulturní památky nad míru stanovenou zákonem*“.

Kulturní památkou dle §2 zákona č. 20/1987 Sb. prohlašuje objekt Ministerstvo životního prostředí České republiky na základě podmínek tohoto paragrafu. Jde především o věci nebo soubory věcí, které jsou významnými doklady historického vývoje, způsobu života a životního prostředí společnosti od nejstarších dob do současnosti. Oprávnění ve věci jednat má každá fyzická nebo právnická osoba, která

může podat podnět k prohlášení věci za kulturní památku. Souvisejícím předpisem je zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, v platném znění.

Legislativa je v tomto směru slabší, vztahuje se pouze na kulturní památky a bohužel situace se v nejbližší době nezlepší. Důvodem je zamítnutí novely zákona o ochraně památkového fondu, ten měl obsahovat transparentní, předvídatelný a odborně garantovaný způsob nakládání s památkovým fondem České republiky. Návrh novely posiloval právní jistotu občanů, odstraňoval zbytečnou administrativní zátěž a zmírňoval dopady vznikající z omezování vlastnických práv. Poslanecká sněmovna návrh zákona usnesením č. 1752 zamítla na svém jednání dne 12. července 2017 ve 3. čtení (MK ©2017).

3.5.2 Dotace

V současné době je možné využít nespočet dotací a grantů použitelných na drobné sakrální objekty. Důležitým hlediskem je prohlášení, zda je objekt kulturní památkou, či nikoli. V textu, který bude následovat, jsou představeny některé dotační programy a v nich základní podmínky pro získání dotace. Dotační programy jsou hrazeny přímo ze státního rozpočtu nebo s podporou Evropské unie. Další finanční zdroje jsou přímo z rozpočtů krajů, obcí nebo aktivním přispěním občanů či neziskových organizací.

Prvním dotačním programem je dotace Ministerstva zemědělství ČR. Jedná se o dotační program 129660 Údržba a obnova kulturních a venkovských prvků pro rok 2017. Na internetových stránkách ministerstva zemědělství v záložce dotace najdeme soubor Zásady, kterým se stanovují podmínky pro poskytování dotací. Jedná se o dokument, jenž je rozdělen do několika částí. Část A – ve které jsou popsány obecné podmínky pro poskytnutí dotace, část B – samotný dotační program, část C – kde jsou uvedeny potřebné formuláře, a část D – kde je metodika popisující zásady, kterými se stanovují podmínky pro poskytnutí dotací. Tento program je možno využít na podporu údržby a obnovy stávajících památných staveb a objektů kulturně historických hodnot včetně kulturních památek. Program je možno využít na následující typy objektů: *kaple (kapličky), křížové cesty, zvoničky, boží muka, smírčí kříže a jiné kříže, exteriérové sochy a sousoší*. Předmět dotace musí být přístupný veřejnosti a nesmí sloužit k podnikatelské činnosti (MZe ©2017).

Druhý dotační program spadá do kompetence Ministerstva kultury ČR. Jedná se o Program péče o vesnické památkové rezervace, vesnické památkové zóny a

krajinné památkové zóny. Dotační podmínky jsou popsány na internetových stránkách ministerstva kultury. Dokument popisující podmínky získání dotace se nazývá Pokyn Ministerstva kultury pro užití a alokaci státní finanční podpory a programu péče o vesnické památkové rezervace a zóny a krajinné památkové zóny. V dokumentu jsou jako u předešlého programu stanoveny podmínky získání dotace. Dotaci lze využít na obnovu a zachování nemovitých kulturních památek, zejména památek lidové architektury jako například: *kapličky, boží muka, sochy aj.*, které se nacházejí na území vesnických památkových rezervací a zón a krajinných památkových zón (MK ©2017).

Dalším dotačním programem je program Ministerstva pro místní rozvoj ČR s názvem Podpora obnovy a rozvoje venkova 2018. Jako u předešlých programů lze informace o získání programu dohledat na internetových stránkách tentokrát ministerstva pro místní rozvoj. V dokumentu Zásady podprogramu jsou opět uvedeny podmínky získání dotace. Nám se jedná o dotační titul č. 4 – Podpora obnovy drobných sakrálních staveb v obci. Lze ji využít na: *obnovu sakrálních staveb, nalézajících se v katastrálním území obce, které nejsou prohlášeny kulturní památkou a jsou v majetku obce, a to zejména kaple, kapličky, sochy, boží muka, kříže, a to včetně prostranství v okolí staveb.* Předmětem žádosti může být jedna i více drobných staveb (MMR ©2017).

Posledním dotačním programem, který zmíním, není na úrovni ministerstva, ale jde z rozpočtu Ústeckého kraje. Jedná se o Program na záchranu a obnovu kulturních památek Ústeckého kraje pro rok 2017. Veškeré informace jsou stejně jako v předchozích případech přístupné na internetových stránkách tentokrát Ústeckého kraje v dokumentu Dotační program. Program je určen: *pro podporu a záchranu obnovy kulturních památek uvedených v Seznamu ohrožených nemovitých památek – zdroj monument.npu.cz; národních kulturních památek; movitých i nemovitých kulturních památek bezprostředně souvisejících s nominací na zápis na Seznam světové kulturní a přírodní dědictví UNESCO; ohrožených hodnotných architektonických a historických kulturních památek; ostatních movitých i nemovitých kulturních památek* (ULK ©2017).

Jak je patrné, dotačních programů je hned několik, a pokud se najde i subjekt, který se o daný objekt postará, bude zachována kulturní, architektonická i historická hodnota pro budoucí generace.

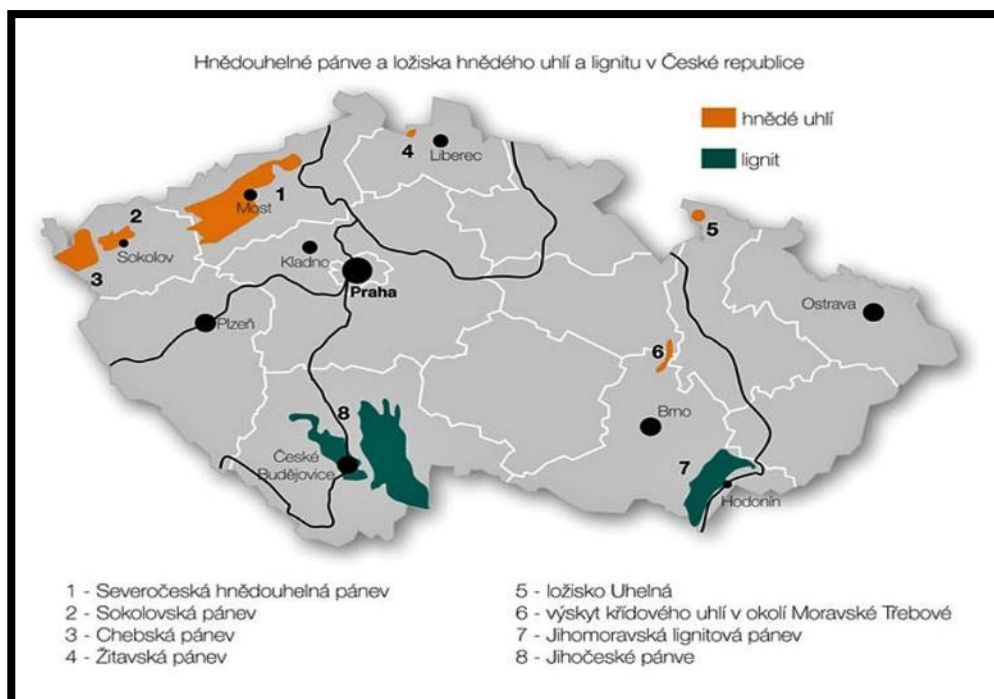
3.6 Drobné sakrální objekty v těžebních územích

Jak již bylo nastíněno v kapitole 3.4, Vývoj sakrální architektury na území ČR, velký vliv na dochování drobných sakrálních objektů měl v řadě regionů vliv těžby hnědého uhlí. Vlivem povrchové těžby hnědého uhlí docházelo k poškození, nebo dokonce k úplnému zničení drobných sakrálních objektů, a to v nemalém množství. Došlo tak ke zničení historicky a kulturně cenných objektů, které byly nebo jsou pevně spjaty s dějinami našich předků (SVOBODOVA a HAJEK, 2017). Jejich finanční ztráta je jen těžko vyčíslitelná.

Největší vliv na devastaci drobných objektů má bezesporu povrchová těžba, která spočívá v tom, že je odkryta povrchová zemina nad nalezištěm těžené suroviny a pak je následně využito velkorypadla k těžbě suroviny. Tento způsob těžby je problematický zejména v odkrývání svrchní vrstvy a jejím následném uložení na plochách čítajících několik kilometrů čtverečních a sahajících mnohdy do výšky i desítek metrů (ŠTÝS 2014). Celý proces má pak obrovský vliv na původní krajinu a zásadním způsobem ji proměňuje.

To vypovídá i obr. 13, kde je vyobrazeno těžbou zasažené území v České republice. Oblast Mostecka patří mezi jednu z nejvíce zasažených oblastí, jedná se o Severočeskou hnědouhelnou pánev.

Přibližně 79 % vytěženého tuzemského uhlí pochází právě ze severočeské pánve. Této těžbě muselo ustoupit mnoho obcí a s tím i mnoho drobných sakrálních objektů. V současné době je patrná snaha o obnovu posttěžebních oblastí při rekultivaci a návratu původního významu krajiny i návratu duchovního prostředí, které bylo z důvodu těžby značně poškozeno. Jak píše Svobodová a Hájek (2017), rekultivace a obnova sakrálních objektů je cesta k nápravě a návratu původní paměti krajiny. Zároveň může být „průmyslové dědictví“ chápáno jako mezera na poli cestovního ruchu a je zde možný ekonomický rozvoj v jinak nezajímavých oblastech (EDWARDS 1996).

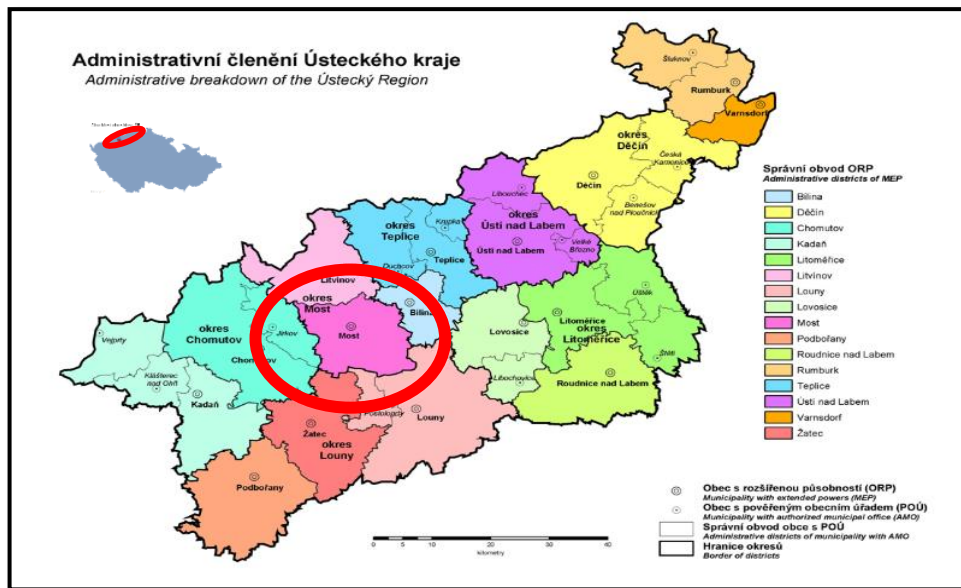

Obr. 13: Mapa ložisek výskytu hnědého uhlí a lignitu v ČR
(vitejtenazemi.cz, 2017)

4. Charakteristika a vymezení zájmového území

Zájmové území se nachází v severozápadních Čechách ve střední části Ústeckého kraje, jedná se o obec s rozšířenou působností Most (dále jen ORP Most). Převážnou část území ORP Most zaujímá Mostecká kotlina, pouze jihovýchodní část náleží do chráněné krajinné oblasti Českého středohoří – viz obr. 14 (MOST ©2017).

Počet obyvatel ORP Most je 75 303. Hustota zalidnění činí 325 obyvatel/km², což je ve srovnání s Českou republikou (133 obyvatel/km²) výrazný nadprůměr. Nejvýznamnějším sídlem zájmového území je statutární město Most, které tvoří přirozené správní centrum ORP a vzniklo z dřívějšího okresního města, kde byla koncentrována většina ekonomických aktivit a občanské vybavenosti celého území. Tuto funkci plní město Most doposud, žije zde 88 % obyvatel ORP Most (ČSU ©2017).

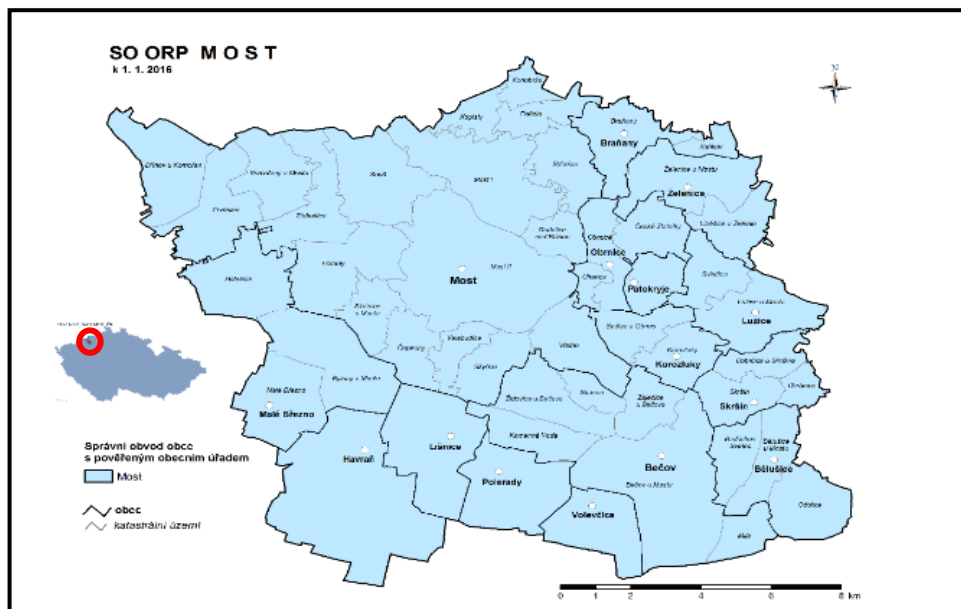

Obr. 14: Administrativní členění Ústeckého kraje

(Ústecký kraj)

(ČSU, ©2017, upraveno autorem 2017)

Rozloha ORP Most je 23 112 ha, což představuje 4,3 % rozlohy kraje. ORP Most je svou rozlohou třetím nejmenším obvodem Ústeckého kraje. Správní obvod ORP Most zahrnuje 15 obcí, 39 částí obcí a 49 katastrálních území (viz obr. 15), statut města má pouze Most.

Obr. 15: Administrativní mapa správního obvodu Most

(ORP Most)

(ČSU, ©2017, upraveno autorem 2017)

ORP Most je dle Politiky územního rozvoje ČR 2008 (PÚR 2008) součástí specifické oblasti SOB 5 Mostecko, vymezené z důvodu strukturálních problémů plynoucích z jednostranného zaměření ekonomické základny na těžbu uhlí, energetiku a chemický průmysl. Pro SOB 5 Mostecko dokument PÚR 2008 připouští pokračování těžby uhlí, pro tento krok však ukládá definovat podmínky tak, aby byla zachována vyváženost tří pilířů udržitelného rozvoje regionu (MOST ©2017).

4.1 Přírodní podmínky Mostecka

Území Mostecka dle geomorfologického členění náleží do Hercynského systému, do provincie Česká Vysočina, subprovincie Krušnohorská soustava, oblast Podkrušnohorská oblast. Na nižší úrovni lze geomorfologicky klasifikovat oblast na část Mostecké pánve s neogenními a kvartérními sedimenty. Jedná se o vertikálně málo členité území, jež je silně, především v západní a severozápadní části totálně antropogenně přeměněno. Proměněno je zejména vlivem těžební činnosti, kde došlo ke změně reliéfu, převládají zde antropogenní tvary (výsypky, těžební, porekultivační tabulové vyvýšeniny a sníženiny, které jsou mnohdy vyplněné vodou). Druhá polovina zájmového území je tvořena jednotkami Českého středohoří, kde se vyskytují charakteristické horniny křídové, terciární i vulkanické (DEMEK 1987).

V západní části náležící do Mostecké pánve je tvořeno geologické podloží třetihorními nezpevněnými sedimenty (jíly, jílovci, písky) překrývajícími významnou hnědouhelnou sloj o mocnosti cca 16–24 m. Ve východní části převažují druhohorní zpevněné sedimenty (pískovce, jílovce, slínovce a spraše) (BENEŠ et al. 2004).

Z hlediska klimatického patří Mostecko do klimatické oblasti T2 (teplý, mírně suchý), pouze severovýchodní cíp Mostu a severovýchodní část Skršína může být zařazena do oblasti MT1 (mírně teplý, suchý) (QUITT 1971). V rámci ČR patří ORP Most mezi teplejší území s nízkým srážkovým úhrnem. Kvalita ovzduší v celé oblasti hnědouhelné pánve patřila v minulosti mezi nejvíce zatížené oblasti. Od 90. let minulého století se kvalita ovzduší rapidně zlepšovala. Poslední smogová událost se v Mostě vyskytla v roce 1997. Přesto patří region i nadále mezi oblasti s nejvíce zhoršenou kvalitou ovzduší v ČR. Kvalita ovzduší je zde zhoršena na 100 % území (MOST ©2017).

Z hlediska hydrologických poměrů dělíme Mostecko do dvou skupin. První skupina je severní část (horská), která patří do deštivé skupiny a vyskytují se zde

prameniště mnoha toků. Druhá část, do které patří střední a jižní část regionu, je na dešťové vody velice chudá. V historii bylo významnou dominantou Komořanské jezero, které bylo největším jezerem v Českém království. Postupně od roku 1831 bylo jezero uměle odvodňováno až na plochu 6 km². Počátkem 90. let 19. století v důsledku rozvoje těžby hnědého uhlí byly odtěženy jeho poslední zbytky (BENEŠ et al. 2004).

Z hlediska fauny a flory je Mostecko velice rozmanité, což je dáno jeho klimatickým podnebím. Vegetace od úvalových niv je tvořena převážně olšinami, vrbami a topolovými doubravami, ve vyšších polohách pak duby, habry či jasanu a mnoha dalšími druhy (BENEŠ et al. 2004). Z živočišných druhů stojí za zmínku výskyt v ČR kriticky ohrožené kutilky, která je vázána na raně sukcesní stádia a nelesní biotopy, které jí poskytují právě mostecké výsypky. Dále například modrásek černolemý, lišaj pupalkový a z ptací říše linduška úhorní, která vyžaduje otevřenou krajinu (TICHÁNEK 2011).

4.2 Historie těžby uhlí na Mostecku

První zmínka o působení člověka v Podkrušnohorské pánvi a okolí Komořanského jezera sahá do období osmdesát tisíc let před naším letopočtem (ŠTÝS a HOLEŠICKÁ 1992). V okolí jezera se střídaly po staletí různé kultury od primitivně hospodařících zemědělců mladší doby kamenné, přes člověka doby bronzové až po knovízsko-bylanské kulturní skupiny doby železné. K výrazné kultivaci jezerní krajiny došlo v období zalidnění četnými kmeny Keltů, po nich následovaly různé germánské kmeny, Markomané, Langobardi a od 5. století četné slovanské kmeny (JEZERSKÝ 1969).

Význam uhlí jako paliva si v tuto dobu lidé zatím neuvědomovali, neboť veškerou poptávku po levném a snadno dostupném palivu stačily uspokojovat rozsáhlé lesy (ŠTÝS a HOLEŠICKÁ 1992). Pravděpodobně první zmínka o dobývání uhlí v Severočeské hnědouhelné pánvi (dále jen SHP) pochází z počátku 15. století. Na Mostecku se pak první zmínka o těžbě uhlí váže k roku 1613. Od tohoto roku postupně těžba stoupala a značná část vytěženého uhlí putovala po labské cestě do Saska (MĚCHÝŘ a MATĚJČEK 1987). Skutečný průmyslový rozvoj těžby uhlí v SHP je spojován až s výstavbou železniční sítě v oblasti Podkrušnohoří v letech 1850–1870 (VALÁŠEK a CHYTKA 2009). V tomto období také dochází k největšímu poškozování, stěhování a zániku drobných sakrálních

objektů. Pokles těžby přichází až od roku 1988, kdy v rámci strukturálních změn českého hospodářství a diverzifikaci výroby elektřiny nastává sestupný trend těžby. Tento trend dále prohloubilo rozhodnutí vlády z roku 1991 o útlumu uhelného hornictví. I přes tato omezení se zde nacházejí vytěžitelné zásoby uhlí až do roku 2050, ovšem při trvale se snižující úrovni těžby (VALÁŠEK a CHYTKA 2009).

4.3 Členění zájmového území ORP Most dle obcí

Následující kapitola přiblíží dílčí obce zájmového území ve vztahu k zasaženému území povrchovou těžbou uhlí.

Most

Počet obyvatel: 67002.

Výměra: 8694,13 ha.

Hustota obyvatel: 770,66 ob./km².

Jedná se o statutární město v severozápadních Čechách ležící na řece Bílině. Město a zejména jeho historická část byla v 70. a 80. letech 20. století silně zasažena těžbou uhlí. Most se skládá z osmnácti katastrálních území. Z těchto osmnácti katastrálních území jsou aktuálně tři, Dřínov u Komořan, Most II. a Vtelno, bez většího zásahu těžbou. Dalšíh patnáct jsou pozůstatkem zaniklých obcí ovlivněných těžbou, stavbou průmyslových areálů či tvorbou výsypek. Jedná se o katastrální území (viz tabulka 1).

Obr. 16: ORP Most - Most
(autor 2018)

Obec	Datace zániku	Důvod zániku obce
Ervěnice	1950	těžba hnědého uhlí
Hořany	1980–1981	těžba hnědého uhlí
Komořany u Mostu	1980–1990	těžba hnědého uhlí
Konobrzhe	1979	těžba hnědého uhlí
Kopisty	1974–1979	těžba hnědého uhlí
Most I	1982	těžba hnědého uhlí
Pařidla	1969	těžba hnědého uhlí
Rudolice nad Bílinou	2. polovina 60. let	těžba hnědého uhlí
Skyřice	1970–1980	průmyslový areál Velebudice
Slatinice u Mostu	1968	těžba hnědého uhlí
Souš	1960–1970	těžba hnědého uhlí
Střimice	1950–1960	těžba hnědého uhlí
Třebušice	1980	těžba hnědého uhlí
Velebudice	1970–1980	Velebudická výsypka
Čepirohy	1968–1972	těžba hnědého uhlí

Tab. 1: Město Most - obce zaniklé těžbou

Braňany

Počet obyvatel: 1303.

Výměra: 612,9197 ha.

Hustota obyvatel: 212,59 ob./km².

Obec vzdálená cca 6 km severovýchodně od města Most. Území ovlivněné těžbou je zejména na severní části obce. Braňany se skládají ze dvou katastrálních území: Kaňkov a Braňany.

Obr. 17: ORP Most - Braňany
(autor 2018)

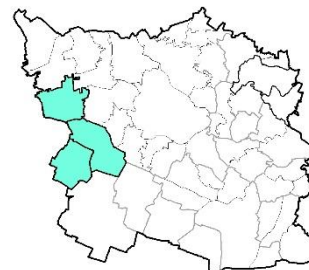
Malé Březno

Počet obyvatel: 227.

Výměra: 1908,8883 ha.

Hustota obyvatel: 11,89 ob./km².

Malé Březno leží zhruba 7,5 km jihozápadně od centra města Mostu. Území je ze 2/3 zasaženo těžbou. Obec se skládá ze tří katastrálních území: Malé Březno, Bylany u Mostu – obec zanikla v roce 1978 a Holešice – obec zanikla 1980. Na východě a severu obce se nachází výsypka dolu Vršany.

Obr. 18: ORP Most - Malé Březno
(autor 2018)

Obrnice

Počet obyvatel: 2183.

Výměra: 746,4964 ha.

Hustota obyvatel: 292,43 ob./km².

Obec se nachází cca 3,5 km východně od města Mostu na říčce Srpíně. Území není přímo zasaženo těžbou uhlí. Obec se skládá ze třech katastrálních území: České Zlatníky, Obrnice a Chanov – obec zanikla v roce 1960.

Obr. 19: ORP Most – Obrnice
(autor 2018)

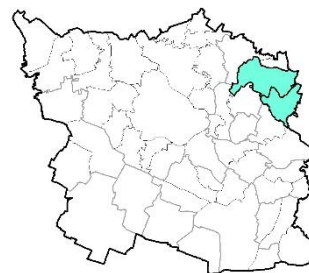
Želenice

Počet obyvatel: 481.

Výměra: 975,4788 ha.

Hustota obyvatel: 49,31 ob./km².

Obec leží 6 km severovýchodně od Mostu v údolí řeky Bíliny. Území není přímo zasaženo těžbou uhlí. Obec je složena ze dvou katastrálních území: Liběšice u Želenic a Želenice u Mostu.

Obr. 20: ORP Most - Želenice
(autor 2018)

Patokryje

Počet obyvatel: 446.

Výměra: 262,8713 ha.

Hustota obyvatel: 169,66 ob./km².

Obec leží 5 km východně od centra města Mostu podél pravého břehu říčky Srpiny. Území není přímo zasaženo těžbou uhlí. Obec tvoří jedno katastrálního území: Patokryje.

Obr. 21: ORP Most - Patokryje
(autor 2018)

Korozluky

Počet obyvatel: 205.

Výměra: 638,3604 ha.

Hustota obyvatel: 32,11 ob./km².

Obec se rozkládá cca 8 km jihovýchodně od města Mostu. Území není přímo zasaženo těžbou uhlí. Obec tvoří dvě katastrální území: Korozluky a Sedlec u Obrnic.

Obr. 22: ORP Most - Korozluky
(autor 2018)

Lužice

Počet obyvatel: 618.

Výměra: 880,0603 ha.

Hustota obyvatel: 70,22 ob./km².

Obec leží cca 9 km východně od města Mostu. Území není přímo zasaženo těžbou uhlí. Východní část obce leží v CHKO České středohoří. Obec je členěna do dvou katastrálních území: Lužice u Mostu a Svinčice.

Obr. 23: ORP Most - Lužice
(autor 2018)

Havraň

Počet obyvatel: 703.

Výměra: 1716,2345 ha.

Hustota obyvatel: 40,96 ob./km².

Obec se nachází cca 6 km jihovýchodně od města Mostu. Území není přímo zasaženo těžbou uhlí. Obec je tvořena jedním katastrálním územím: Havraň.

Obr. 24: ORP Most - Havraň
(autor 2018)

Lišnice

Počet obyvatel: 210.

Výměra: 853,4665 ha.

Hustota obyvatel: 24,61 ob./km².

Obec leží cca 5,5 km jižně od centra města Mostu. Území není přímo zasaženo těžbou uhlí. Stejně jako Havraň je Lišnice tvořena jedním katastrálním územím: Lišnice.

Obr. 25: ORP Most - Lišnice
(autor 2018)

Polerady

Počet obyvatel: 240.

Výměra: 707,8328 ha.

Hustota obyvatel: 33,91 ob./km².

Obec leží cca 6 km jižně od města Mostu. Obcí protéká říčka Srpina. Území není přímo zasaženo těžbou uhlí. Obec je tvořena jedním katastrálním územím: Polerady.

Obr. 26: ORP Most - Polerady
(autor 2018)

Bečov

Počet obyvatel: 1475.

Výměra: 2822,8678 ha.

Hustota obyvatel: 52,25 ob./km².

Obec leží cca 9 km jihovýchodně od města Mostu. Východ obce zasahuje CHKO České středohoří. Na území se nachází Velebudická výsypka. Obec tvoří šest katastrálních území: Bečov u Mostu, Milá, Zaječice u Bečova, Kamenná Voda – obec zanikla v letech 1970–1980, Stránce – obec zanikla v letech 1970–1980, Židovice u Bečova – obec zanikla v roce 1974. Na posledních třech katastrálních územích se nachází Velebudická výsypka.

Obr. 27: ORP Most - Bečov
(autor 2018)

Skršín

Počet obyvatel: 235.

Výměra: 697,8684 ha.

Hustota obyvatel: 33,67 ob./km².

Obec leží cca 10 km jihovýchodně od města Mostu pod Skršínským vrchem. Obec leží na území CHKO České středohoří. Území není přímo ovlivněno těžbou uhlí. Obec tvoří tři katastrální území: Dobřčice u Skršína, Chrámce, Skršín.

Obr. 28: ORP Most - Skršín
(autor 2018)

Volevčice

Počet obyvatel: 103.

Výměra: 513,1316 ha.

Hustota obyvatel: 20,07 ob./km².

Obec se nachází cca 10 km jižně od města Mostu, v katastru obce se nachází uhelná elektrárna Počerady. Území není přímo ovlivněno těžbou uhlí. Obec je tvořena jedním katastrálním územím: Volevčice.

Obr. 29: ORP Most - Volevčice
(autor 2018)

Bělušice

Počet obyvatel: 216.

Výměra: 1081,5784 ha.

Hustota obyvatel: 19,97 ob./km².

Obec leží cca 10 km jihovýchodně od města Mostu. Území není přímo ovlivněno těžbou uhlí. Obec tvoří tři katastrální území: Bedřichův Světec, Bělušice u Mostu, Odolice.

Obr. 30: ORP Most - Bělušice
(autor 2018)

5. Metodika

Tato část podrobně popisuje metodické kroky zpracování bakalářské práce, kterými bylo dosaženo vytyčených cílů.

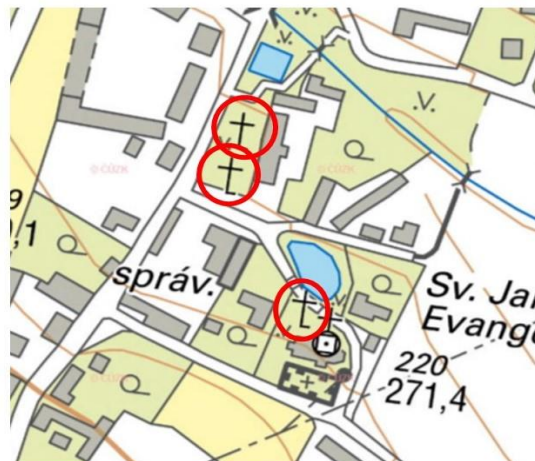
5.1 Literární a mapové podklady

Prvním krokem bylo vyhledání a nastudování literatury vztahující se k tématu drobných sakrálních objektů. Na základě této literatury byla zpracována rešeršní část bakalářské práce. Tento krok byl velice důležitý k utřídění poznatků o problematice drobných sakrálních objektů. Dále čerpané informace pomohly k seznámení s historickým vývojem zájmového území a byla prostudována jeho charakteristika.

Po prostudování odborné literatury, historických pramenů a bakalářských prací zabývajících se podobným tématem následovalo identifikování drobných sakrálních objektů v mapových podkladech. Pro zjednodušení práce a následnou orientaci v terénu byly drobné sakrální objekty identifikovány v systému ArcGIS 10.4.1 (dále jen ArcGIS). Práce v systému probíhala v souřadnicovém systému S-JTSK_Krovak_East_Nort Pro identifikaci objektů byly vybrány dva typy mapových zdrojů. Byly použity mapy III. vojenského mapování, vrstva pro ArcMap: **NAKI_Zanikle_obce_basemaps/IIIVM_spline_UL_kraj**(MAPSERVER.GEOLAB 2017). Jako druhý typ map byla použita současná základní mapa ČR (S-JTSK), vrstva pro ArcMap **ZM** (AGC.CUZK 2017). Obě tyto vrstvy byly nahrány do systému ArcGIS. Dále byla pro identifikaci hranice ORP Most, hranic obcí a hranic katastrálních území stažena polygonová vrstva České republiky – 1 (SERVICES.CUZK 2017), která byla také do systému ArcGIS nahrána. Poté byla v systému ArcGIS vytvořena bodová vrstva samotných nálezů. Body byly vyznačeny ve třech rozlišeních, první byly body žluté barvy označující nálezy na mapě III. vojenského mapování (viz obrázek 31) dle symbolů označující tyto objekty, dále byly označeny body na současné mapě (viz obrázek 32), opět dle symboliky základní mapy České republiky, a to modrou barvou, a pokud byl nález na obou mapách, byl bod zaznačen barvou fialovou. Do mapování nebyly zahrnuty velké sakrální objekty jako kostely, kaple s prostorem, do nichž je možno vstoupit, a hřbitov. Jedinou výjimkou bylo prostranství hřbitova v Mostu, kde se nacházelo lapidárium pro transferované drobné sakrální objekty. Tento výstup z mapové identifikace pak sloužil jako prvotní evidence drobných sakrálních objektů, který byl posléze ověřen vlastním šetřením přímo v terénu.

Obr. 31: Výřez mapy III. vojenského mapování (autor 2018)

Obr. 32: Výřez základní mapy ČR (autor 2018)

5.2 Záznamy pro katalogizaci

Dalším krokem před samotným terénním průzkumem bylo vytvořit jednotnou evidenci identifikovaných objektů. Na tomto základě byl vytvořen katalogový list (viz příloha 1) vytvořený v software MS Word 2016. Pro přesnější evidenci a systematický terénní průzkum byl vytvořen identifikační kód jednotlivých objektů. První pozice identifikačního kódu značí lokaci. Z tohoto důvodu bylo zájmové území rozděleno dle obcí (viz kapitola 4.3; tabulka 2). Druhá pozice identifikačního kódu značí pořadí drobného sakrálního objektu v dané obci. Třetí pozice pak typ nalezeného objektu dle tabulky 3.

Kód	Obec
1	Most
2	Braňany
3	Malé Březno
4	Obrnice
5	Želenice
6	Patokryje
7	Korozluky
8	Lužice
9	Havraň
10	Lišnice
11	Polerady
12	Bečov
13	Skršín
14	Volevčice
15	Bělušice

Tab. 2: První pozice identifikačního kódu – kód obce zájmového území

Kód	Typ DSO
A	Kaple, kaplička
B	Kříž
C	Zvonice
D	Boží muka
E	Svatý obrázek
F	Socha, sousoší
G	Bez identifikace

Tab. 3: Třetí pozice identifikačního kódu – typ DSO

Katalogový list dále obsahoval hodnocení stavu DSO z hlediska jeho technického stavu. Toto hodnocení bylo čistě subjektivní a nebylo podloženo žádnou odbornou expertízou. Kategorie hodnocení jsou uvedeny v tabulce 4. V katalogovém listu bylo dále pole pro záznam typu objektu, datace objektu, zeměpisné souřadnice, záznam v rejstříku ÚSKP ČR, příslušnost k obci, číslo katastrálního území, umístění buď v zástavbě, či volné krajině, a údaj, zda se jednalo o transferovanou památku. Pokud byl objekt transferován, katalogový list byl rozšířen o pole data transferu, původní lokaci, současné lokaci, organizátorovi transferu a zdroji informací. Dále bylo vytvořeno pole pro krátký popis objektu a okénko pro fotodokumentaci objektu. Prázdný katalogový list vtištěný na A4 byl připraven pro použití v terénu.

Stav DSO	Popis stavu DSO
Výborný	DSO nevyžadující žádný zásah.
Dobrý	DSO vyžadující drobné opravy.
Dostačující	DSO v zanedbaném stavu, je zachována celistvost, nutné větší opravy.
Havarijní	DSO v havarijním stavu, není zachována celistvost, ohrožena další existence.
Zanikající	DSO zničený, pouze torza.

Tab. 4: Hodnocení stavu DSO

5.3 Terénní průzkum, archivní prameny, spolupráce

Před samotným terénním průzkumem následovala detailní příprava tras dle připravených mapových podkladů zpracovaných v systému ArcGIS (viz kapitola 5.1), které byly vytištěny spolu s prázdnými katalogovými listy. Následoval samotný terénní průzkum, při kterém bylo využito několik zařízení. Na zjištění GPS polohy nalezeného sakrálního objektu byl využit mobilní telefon se systémem Android s nainstalovanou aplikací „GPS souřadnice a umístění“, dále na tomto telefonu bylo využito aplikace „Mapy.cz“ pro sledování polohy v terénu a aplikace „Mapit GIS“. Tato aplikace nakonec neměla přínos, a tak po čase nebyla pro terénní mapování využívána. Pro zajištění fotodokumentace byl využit fotoaparát Nikon J2. Každý bod nalezený v mapových podkladech byl posléze ověřen v terénu (pokud to bylo možné a nebylo zakázáno do oblastí vstupovat, ať z důvodu těžby, nebo jiných okolností). Pokud nebyl DSO nalezen, do mapového podkladu bylo zaznamenáno, že objekt zanikl. Jestliže byl DSO nalezen v terénu, byl zaznamenán do katalogového listu. V rámci mapování v terénu byli oslovováni místní občané, obecní úřady, nebo instituce zabývající se touto problematikou. Dále byl navštíven Národní památkový ústav v Ústí nad Labem, a Oblastní muzeum v Mostě, kde byly čerpány zejména archivní informace k dohledaným DSO, ale i k těm, které nalezeny nebyly. V rámci této fáze průzkumu byly nalezeny i objekty, které během studia map nebyly odhaleny a identifikovány.

Na základě zjištěných dat v terénu a dohledaných DSO byl postupně sestaven katalog DSO – ORP Most. Do katalogu bylo nutno zjistit informace, které v terénu nebylo možné zjistit. Zejména se jednalo o informace, zda je objekt veden v rejstříku

ÚSKP ČR. Tato informace byla získána z portálu NPÚ (NPU 2017). V tomto katalogu byly porovnány nálezy z terénu s informacemi vedenými v katalogu. V případě dohledání objektu v katalogu bylo do katalogového listu zaznamenáno číslo, pod kterým je daný objekt evidován. V případě, že objekt v katalogu nebyl uveden, bylo do katalogu zaznamenáno, že není evidován.

Dále bylo nutné zjistit, zda objekt byl transferován, či nikoli. Pokud DSO transferován byl, následovalo další dohledání informací potřebných pro záznam do katalogového listu. Tyto informace byly získávány zejména na příslušných obecních úřadech, v Oblastním muzeu Most, v Národním památkovém úřadu Ústí nad Labem a informacemi od občanů dané obce. Informace, které se nepodařilo dohledat, byly v katalogovém listu zapsány jako nezjištěny.

Katalogové listy byly následně převedeny do elektronické verze ve zmíněném software MS Word 2016, kde byly doplněny fotografie do jednotlivých katalogových listů. Veškeré fotografie, které byly pořízeny autorem, nebyly v katalogu popsány, jestliže byly použity fotografie – převážně archivní – od jiného autora, byly doplněny o citaci zdroje. Dále byly doplněny použité zkratky a tabulky pro identifikace kódu DSO. Tyto informace byly doplněny z důvodu, aby mohl být katalog použit samostatně. Samotný terénní průzkum probíhal v ORP Most době od 6/2017 do 9/2017. Výsledný katalog obsahuje celkem 89 fyzicky nalezených drobných sakrálních objektů (viz příloha 6).

5.4 Zpracování databáze v GIS

Na základě vytvořeného katalogu drobných sakrálních objektů byla v programu ArcGIS ve vytvořené bodové vrstvě (viz kapitola 5.1) doplněna atributová tabulka o tyto údaje vedené v katalogu:

- Katastrální území, kde bylo u jednotlivých nálezů zapsáno stávající katastrální území.
- Kód obce a zanesení identifikačního čísla obce (viz tab. 1).
- Lokace objektu, kde bylo zapsáno, zda je drobný sakrální objekt původní, transferovaný, nebo zaniklý.
- Původní umístění, které bylo doplněno o původní lokaci DSO v případě transferu.

- ID Katalog, kde bylo zaznamenáno identifikační číslo katalogového listu.
- Typ objektu, zde byl zaznamenán typ nalezeného objektu (viz tab. 2).
- Rejstřík ÚSKP ČR, zde bylo zaznamenáno, zda se drobný sakrální objekt nachází v rejstříku Ústředního seznamu kulturních památek České republiky.
- Stav DSO, zde byl zaznamenán zjištěný subjektivní stav dle tabulky č. 3.

Takto doplněná atributová tabulka sloužila k vytvoření tematických map a dalších mapových výstupů bakalářské práce.

6. Současný stav řešené problematiky

Téma drobných sakrálních objektů je v současné době stále častěji skloňováno. Častěji se setkáváme se zvýšeným zájmem o tyto objekty, a to jak ze strany jednotlivých institucí, občanů, ale i publikací, které se věnují drobným sakrálním objektům. V současné době se tímto tématem zabývá například Hájek s Bukačovou (2006), kteří popisují DSO a přibližují tuto problematiku veřejnosti. Dalšími autory zabývajícím drobnými sakrálními objekty jsou například Svobodová a Hájek (2017), kteří se zabývají posttěžebním vlivem na DSO a jejich návratem. Postupně vznikají různé spolky, které se zabývají mapováním, obnovou, či historií jednotlivých sakrálních objektů, příkladem je spolek Drobné památky severních Čech. Rozsáhlou databázi drobných sakrálních památek nabízí internetová stránka (DROBNÉ PAMÁTKY 2015), kde jsou postupně doplňovány DSO z celé České republiky, takže vzniká ucelená databáze. Drobnými sakrálními objekty se zabývají i mnohé bakalářské či diplomové práce. Územím mapující drobné sakrální objekty na Mostecku, se zabývá bakalářská práce: *Vliv těžby v Mostecké pánvi na sakrální památky jako součást kulturního dědictví* (PAVEL 2012), nebo diplomová práce: *Mapování drobných sakrálních staveb ve vybraném regionu středních Čech*. (KADLEČKOVÁ 2016). Obě tyto práce jsou více popsány v diskuzi.

Současným problémem je nedostatečná právní ochrana drobných objektů, jak už bylo nastíněno v kapitole 3.5.1. V zákoně nejsou drobné sakrální objekty jako takové zakotveny, a proto neexistuje ani povinnost a ani odpovědnost vlastníků k těmto objektům. Lépe jsou na tom objekty, které jsou vedeny jako kulturní památky. O těchto objektech je sice strohá, ale alespoň nějaká evidence (například katalog ÚSKP ČR). Jednotlivé objekty zde mají vedené své evidenční číslo, krátký popis stavu a

fotodokumentaci. K tomu patří i povinnosti vlastníka k těmto drobným sakrálním objektům přistupovat tak, jak nařizuje zákon.

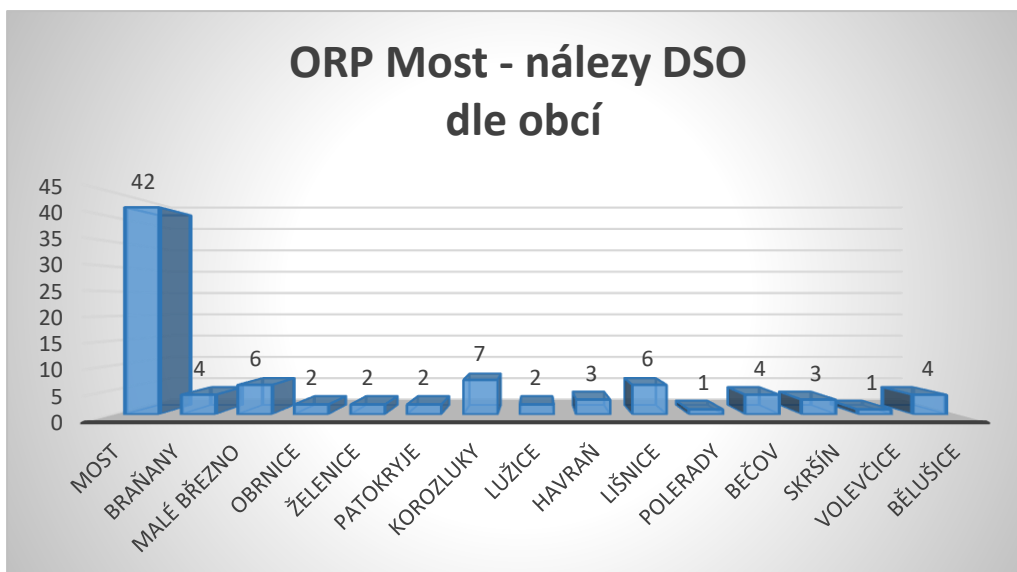
Pro území ORP Most existují data či prameny informací k jednotlivým drobným sakrálním objektům, ať se jedná o informace z Národního památkového úřadu Ústí nad Labem, či informace a historické prameny v Oblastním muzeu v Mostě, díky němuž vznikl například sborník *Osud Mostecka* (1996), kde je zahrnuta část sakrálních objektů včetně jejich popisu stavu či zániku. V neposlední řadě údaje vedené v jednotlivých evidencích nebo kronikách obcí. Velkým zdrojem informací jsou jednotliví občané, avšak informace o drobných sakrálních objektech v zaniklých obcích v podstatě neexistují a jejich odhalení nebo získání je spíše nahodilé. Je zde absence dat jasně ucelených a přístupných v jednom materiálu, jedná se spíše o útržky informací.

7. Výsledky

V souladu s metodikou popsanou v kapitole 5. byly po rozsáhlém terénním průzkumu v zájmovém území ORP Most nalezeny níže uvedené drobné sakrální objekty. Výsledky byly zpracovány ve formě tabulek a grafů. Dále jsou tyto objekty podrobněji popsány v příloze 6 katalogu drobných sakrálních objektů OPR Most. Tento katalog obsahuje 89 fyzicky nalezených objektů. V příloze 2 je přehledová tabulka všech objektů. Přesné rozmístění jednotlivých nálezů je vyobrazeno v mapovém výstupu v příloze 3 Drobné sakrální objekty ORP Most.

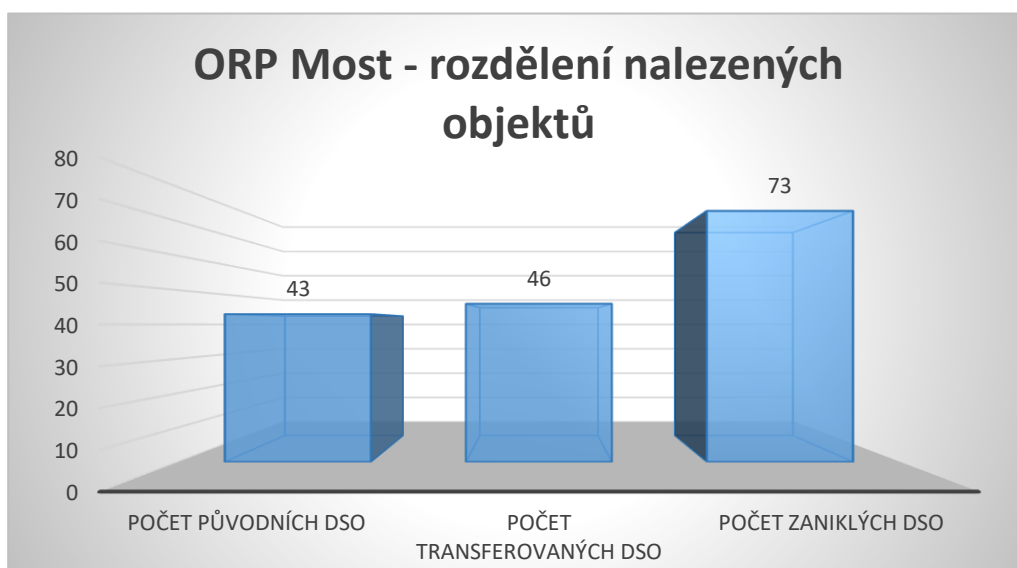
7.1 Sumarizace nalezených objektů v ORP Most

Na základě vytvořených podkladů bylo na celém zájmovém území fyzicky dohledáno 89 DSO. Počet nálezů DSO v jednotlivých obcích je znázorněn na obrázku 33.

Obr. 33: Graf 1 - ORP Most - nálezy DSO dle obcí
(autor 2018)

Z tohoto počtu bylo zjištěno, že 48 % objektů stojí na svém původním místě a 51 % objektů bylo transferováno z jiného místa (viz obr. 34). Přehled transferů je vyobrazen v příloze 5. Nejvíce transferovaných objektů bylo identifikováno v obci Most. Celkem se jednalo o 33 % DSO, které byly transferovány z jiného místa. V ostatních obcích se počet transferovaných DSO pohyboval od 5 níže. Nejvíce původně umístěných objektů bylo nalezeno taktéž v obci Most. Celkem se jednalo o 15 % objektů. Bližší rozdělení uvádí tabulka 5.

Obr. 34: Graf 2 - ORP Most - rozdělení nalezených objektů
(autor 2018)

	Počet původních DSO	Počet transferovaných DSO
ORP most	43	46
Most	13	29
Braňany	4	0
Malé Březno	3	3
Obrnice	1	1
Želenice	2	0
Patokryje	2	0
Korozluky	2	5
Lužice	2	0
Havraň	3	0
Lišnice	3	3
Polerady	0	1
Bečov	1	3
Skršín	2	1
Volevčice	1	0
Bělušice	4	0

Tab. 5: Přehled lokalizace DSO

7.2 Typologie nalezených DSO

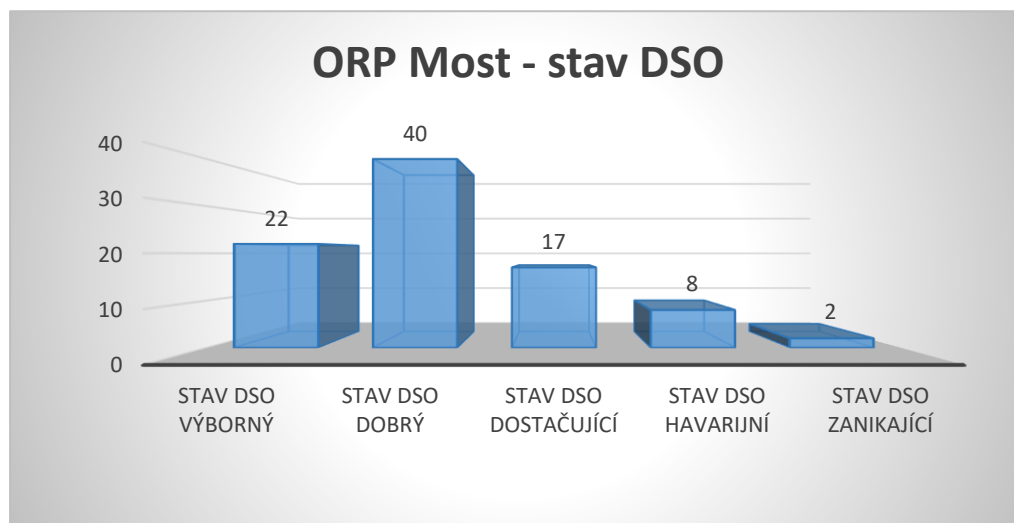
Typologicky jsou v mapované oblasti ORP Most nejvíce zastoupeny sochy v počtu 39 %, dále následují kříže v počtu 35 %, kapličky v počtu 18 % a následně ostatní typy DSO (viz tab. 6). Při mapování byly nalezeny i objekty, které nebylo možné přesně identifikovat, a proto byly zařazeny do typologie „bez identifikace“. Při terénním průzkumu nebyly nalezeny žádné zvonice a svaté obrázky. Jednotlivé typologie jsou znázorněny v příloze 4.

Celkový počet		89
Sochy a sousoší		35
Kříže		31
Kapličky		16
Boží muka		2
Bez identifikace		5

Tab. 6: Typologie nálezů DSO

7.3 Vyhodnocení DSO dle stavu objektů

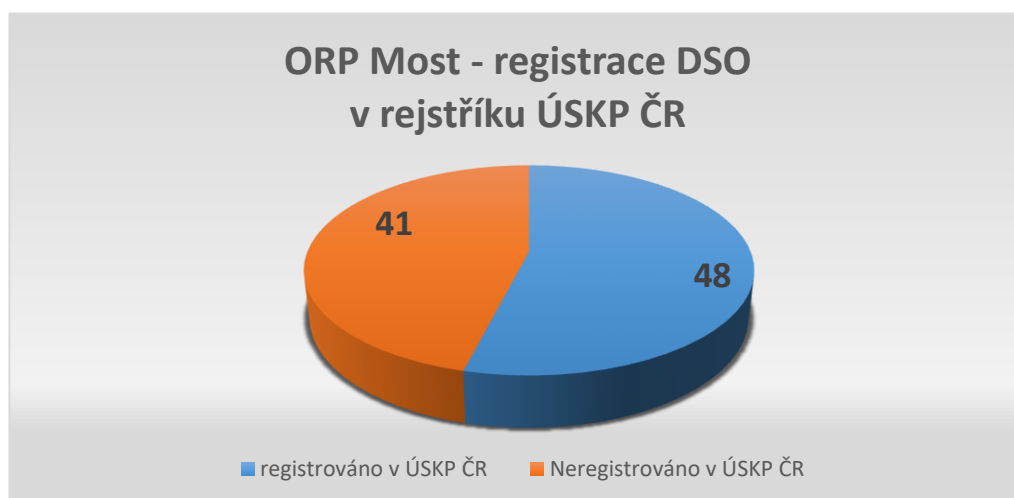
Stav DSO byl posuzován z čistě subjektivního hlediska (viz kapitola 5.2). Stav jednotlivých objektů je vyobrazen na obrázku 35. Z grafu je patrné, že většina objektů, které byly při terénním průzkumu dohledány, se z hlediska technického stavu pohybují v hodnocení výborný či dobrý. Pouze osm objektů bylo vyhodnoceno jako havarijní a dva objekty byly vyhodnoceny jako zanikající.

Obr. 35: Graf 3 - ORP Most - stav DSO
(autor 2018)

7.4 Vyhodnocení DSO dle registrace v ÚSKP ČR

V rejstříku Ústředního seznamu kulturních památek České republiky je z celkového počtu 89 nalezených objektů vedeno 54 % objektů (viz obr. 36).

Obr. 36: Graf 4 - ORP Most – registrace DSO v rejstříku ÚSKP ČR
(autor 2018)

8. Diskuze

Během terénního šetření bylo fyzicky dohlédáno 89 drobných sakrálních objektů. Nejvíce objektů bylo nalezeno v katastrálních územích obce Most. Tato situace je dána tím, že ve starém Mostě se nacházelo Oblastní muzeum Most. Do tohoto muzea byly drobné sakrální objekty primárně stěhovány ze zaniklých obcí (EVA HLADKÁ, IX. 2017, in verb). Odtud byly poté objekty transferovány na stávající místo, což je patrné z katalogových listů, které obsahují u některých objektů i tři transfery (např. objekt č. 1-35-F). To bylo zapříčiněno i stěhováním samotného muzea, které původně stálo v nyní přetěženém území. Tato situace byla mnohdy dost neorganizovaná a stěhování objektů z místa na místo bylo realizováno na poslední chvíli. To je patrné i z toho, že oficiální dokumentace k přesunům byla vystavena zpětně. Jedná se o dokument souhrnného rozhodnutí k odstranění nedostatků Č.j. 253/87/H1.

Jelikož bakalářská práce měla za cíl průzkum celého ORP Most, nebylo možno porovnávat výsledky s jinou prací tohoto rozsahu. Prací podobného tématu, avšak menšího rozsahu řešeného území je práce Pavla (2012). Tato práce se zabývá vlivem těžby v Mostecké pánvi, avšak mapuje pouze dílčí část ORP Most. Autor popisuje zaniklé obce a sakrální objekty transferované z těchto obcí, jsou to však především prostorově významnější objekty typu kostela. Jsou zde i sakrální objekty, které se shodují s objekty popsány v této práci. Jedná se například o křížovou cestu, která původně stávala na cestě z Libkovic do Mariánských Radčic (objekty č. 1-10-A, 1-11-A, 1-12-A, 1-13-A), sousoší sv. Jana Nepomuckého v blízkosti kostela Nanebevzetí Panny Marie (1-26-F), či morový sloup sv. Anny na novém náměstí města Most (objekt č. 1-34-F). Práce se však nezabývá drobnými sakrálními objekty mapovanými v této práci.

Diplomová práce Kadlečkové (2016) sleduje problematiku v zájmovém území podobného rozsahu. Jedná se o území ORP Hořovice, kde se autorka věnovala území o přibližně stejné rozloze, avšak neovlivněnému těžbou. Na rozdíl od ORP Most se na ORP Hořovice nachází 179 DSO. Oproti nálezům na území ORP Most je to o polovinu více. Další zajímavostí při srovnání s touto prací je výsledek typologie jednotlivých nálezů. Zatímco na území ORP Hořovice bylo dohledáno typologicky nejvíce křížů 111 (61 % z celkového nálezu), kapliček 48 (27 % z celkového nálezu),

soch 14 (8 % z celkového nálezů), tak v ORP Most se nejčastěji jednalo o sochy 35 (39 % z celkového počtu), kříže 31 (34 % z celkového nálezů) a kapličky 16 (18 % z celkového nálezů). Podobný výsledek typologie nálezů je i v diplomové práci Chábery (2013), který mapoval část regionu okresu Karlovy Vary. Na tomto území také převládaly nálezy křížů, kde jich bylo nalezeno celkem 126 z celkového počtu 206 DSO (61 % z celkového počtu). Tento výsledek nasvědčuje tomu, že na území ORP Most převládají nálezy soch a křížů, načež v ORP Hořovice a na Karlovarsku jsou to nejvíce kříže. Důvodem tohoto rozdílu v typologii DSO může být fakt, že z území zaniklých těžbou se transferovaly ve většině případů pouze drobné sakrální objekty typu soch, zatímco kříže na těchto územích zanikaly. Takto spolu s historií a duchovním posláním zmizela nenávratně díla, která v minulosti plnila různé funkce (NUSEK 2001).

Dle provedeného terénního šetření a porovnání mapových podkladů (zejména současné mapy) lze říci, že základní mapa ČR použitá jako výchozí současný stav vykazuje shodu umístění s terénním zjištěním. Avšak nutno podotknout, že ne zcela všechny objekty fyzicky dohledané jsou na mapách zaznamenány. Lze tedy předpokládat, že se v tomto území mohou vyskytovat i jiné objekty, které nebyly v rámci této práce identifikovány. Nelze proto tvrdit, že práce pokrývá všechny DSO v ORP Most bezesbytku.

Zkoumané území se bude evidentně ještě dlouhou dobu potýkat s následky těžby a možnou další hrozbou spojenou s prolomením limitů těžby a zábořem ještě většího území. I přesto je vidět, že se již projevuje snaha o obnovení původního kulturního dědictví, ať ze strany různých spolků, obcí, nebo i jednotlivých občanů. Dochází postupně k obnově a restaurování objektů, což je i patrné z výsledků stavu nalezených objektů, kdy téměř ze 70 % jsou objekty ve výborném či dobrém stavu. Nápomocno je samozřejmě i rozšíření povědomí občanů o drobných sakrálních objektech a jejich zvyšující se zájem o tyto objekty.

9. Závěr

Bakalářská práce se zabývá drobnými sakrálními objekty, jejichž význam stále více přichází do popředí diskuzí. Zájem o tuto problematiku se zvyšuje jak ze strany turistů, zájmových spolků, tak i jednotlivých obcí. Podpora postupně přichází ve formě finanční podpory od krajů, státu i Evropské unie. I přes všechnu tuto podporu je, dle mého názoru, ochrana památek nedostatečná a měla by se více zaměřit na drobné objekty, nikoliv jen na ty prostorově významnější, jako je kostel či kaple. Jednak jsou drobné sakrální objekty odrazem naší minulosti (KOUBEK 2007), jejich význam je lokální, spjatý s událostmi, jež se staly v daném místě (HÁJEK a BUKAČOVÁ 2006). Dále jde o jejich posvátnost a víru v „boží ochranu“ a v neposlední řadě jsou esteticky hodnotné ve vztahu ke krajině (HOPENIAK 2010). Potřeba chránit umělecká díla je pro náš život – zejména z obecných potřeb – důležitá stejně jako například školství.

Veškeré stanovené cíle bakalářské práce byly splněny. Hlavním výstupem této práce je katalog, který popisuje všechny nalezené drobné sakrální objekty, rozlišuje jejich typ, polohu, popis a fotodokumentaci. Dále byly zpracovány tematické mapy ukazující lokaci objektů v terénu, přehled transferů a typologii objektů v terénu.

Význam této bakalářské práce spočívá především v jejím rozsahu. Doposud totiž nikdy předtím nedošlo k tak komplexnímu mapování a inventarizaci drobných sakrálních objektů na území rozsahu ORP Most. Výsledky této práce mohou sloužit pro potřeby obcí při vyřizování dotací, občanským spolkům pro evidenci DSO na tomto území či jako podklad pro obnovu těchto objektů. Dále může tato bakalářská práce být podkladem pro mapování jiných území zasažených problematikou těžby uhlí, ale i území neovlivněných těžbou.

Tato bakalářská práce svým obsahem a výstupy napomáhá ke zvýšení zájmu o drobné sakrální objekty, pochopení problematiky obnovy a v neposlední řadě připomenutí historie našich předků.

10. Seznam literatury a použitých zdrojů

10.1 Seznam literatury

BENEŠ E. D., BUREŠ S., GOLL D., HELLMICH M., JANEČEK A., KINDLOVÁ A., POKORNÁ L., PĚGRÍMEK R., ŠTÝS S., ULRICH J., 2004: *Mostecko regionální vlastivěda*, Hněvín, Most.

BELISOVÁ N., 2009: *Drobné památky v krajině*. In: Vít J. (ed): Sborník společnosti pro výzkum kamenných křížů 2009, Muzeum Aš, Aš. 7-15.

BOHÁČ Z., 1995: *Poutní místa v Čechách*, Debora, Praha

BUKAČOVÁ I., 2006: *Krajina a drobné památky*. In Štoglová J. (ed): Kaplička na návsi, křížek v polích. Almanach konference „místní komunita a péče o drobné památky“, Občanské sdružení Drobné památky severních Čech, Česká Lípa. 68-76

ČERVINKA P., 2004: *Česká sakrální krajina*. In: Ledvina P., (ed): Venkovská krajina 2004, ZO ČSOP Veronika, Brno. 11-14.

ČSU, ©2017: *Vybrané ukazatele za správní obvod Most v letech 2001 – 2016 (online)[cit.2017.11.07]*, dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/11248/17834547/424209.pdf/0569fe44-2c06-4d51-a751-56c8fe30a19e?version=1.10>

DEMEK J., 1987: *Hory a nížiny – Zeměpisný lexikon ČSR*, Academia, Praha.

DUDÁK V., NEŠKULDA B., POŠVA R., 2002: *Encyklopedie světové architektury*, Nakladatelství Baset, Praha.

EDWARDS, J. A. 1996. *Mines and Quarries. Industrial Heritage Tourism*, Annals of Tourism Research 23, 341-363.

FLORENC V., VAŘENKA J., 1983: *Lidová architektura*, Státní nakladatelství technické literatury, Praha.

GUARDINI R., 1992: *O modlitbě*. Vydavatelství Zvon, Praha.

HÁJEK T., BUKAČOVÁ I., FAITOVÁ J., 2004: *Geschichte der kleinen Denkmäler: Von der Interesselosigkeit zur Faszination*, Bodner E., Pressath.

HÁJEK T., BUKAČOVÁ I., 2006: *Příběh drobných sakrálních památek – od nezájmu až k fascinaci*. Studio JB, České Budějovice.

HÁJEK P., NOVOTNÁ H., VINAŘOVÁ A., VAVERKOVÁ Z., LAVIČKA R., 2010: *Obnova a údržba drobné sakrální architektury – základní principy a zásady*, Halama, České Budějovice

HORPENIAK V., 2010: *Kříže a křížky – ukazatelé dávných cest a osudů*. Vítaný host na Šumavě a v Českém lese 2010/02: 20-21.

HRUBÝ P., ALTOVÁ E., KADLEC A., 2015: *Metodika dokumentace drobných památek*. Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Ústí nad Labem, Ústí nad Labem.

CHÁBERA M., 2013: *Mapování drobných sakrálních staveb ve vybraném regionu okresu Karlovy Vary*, ČZU Praha, Fakulta životního prostředí, Praha. 57 s. (diplomová práce), „nepublikováno“. Dep SIC ČZU v Praze.

CHODURA R., KLIMEŠOVÁ V., KŘÍŠTAN A., 2001: *slovník pojmů sakrálního výtvarného umění*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří

CHORVÁTOVÁ E., 2007: *Svaté obrázky Čechy a Morava*, Emitent, Praha

JOHN F., PÁTEK A., 2005: *Drobné sakrální památky Zábřeha a okolí*, Město Zábřeh, Litomyšl.

JEZERSKÝ J., 1969: *Komořanské jezero*, Praha.

KADLEC V., ŠVEC A., 1940: *Duchovní kultura kraje Tábor, Písek, Bechyně, Pacov, Soběslav, Týn n. Vlt., Veselí n. Luž., Mladá Vožice*. Krajské Ústředí Osvětových Sborů, Tábor

KADLEČKOVÁ M., 2016: *Mapování drobných sakrálních staveb ve vybraném regionu středních Čech*. ČZU Praha, Fakulta životního prostředí, Praha. 79 s. (diplomová práce), „nepublikováno“. Dep SIC ČZU v Praze.

KLVÁČ P., MUSIL L., 2003: *O paměti křížů, Božích muk a kapliček*, Veronica 2003/5: 17-20s.

KOUBEK P., 2007: *Krajem zapomenutých svědků*. Nová tiskárna Pelhřimov, spol. s.r.o., Pelhřimov.

KUPKA J., 2010: *Krajiny kulturní a historické – vliv hodnot kulturní a historické charakteristiky na krajinný ráz naší krajiny*, ČVUT, Praha.

KVĚT R., 2003: *Duše krajiny*. Staré stezky v proměnách věků, Academia, Praha

KYSLEKA I., 2001: *Význam drobných krajinných prvků, zkušenosti s jejich obnovou u nás i v zahraničí*. In: Dejmal I. (ed): *Tvář naší země - krajina domova*, česká komora architektů, Lomnice nad popelkou. 29-34.

LIPSKÝ Z., 1999: *Krajinná ekologie pro studenty geografických oborů*, Karolinum, Praha

MATÁKOVÁ B., 2011: *Drobné sakrální objekty v krajině Horní Nitry*, Mendelova univerzita v Brně, Brno

MĚCHÝŘ J., MATĚJČEK J., 1987: *Černé miliony*, Severočeské nakladatelství edice sever, Ústí nad Labem.

MK, ©2017: *Příprava nového památkového zákona 2011 – 2017* (online) [cit.2017.11.01], dostupné z: <[https://www.mkcr.cz/priprava-noveho-pamatkoveho-zakona-2011-2017-255.html?searchString=příprava novely zákona 20/1987](https://www.mkcr.cz/priprava-noveho-pamatkoveho-zakona-2011-2017-255.html?searchString=příprava%20novely%20zákona%20/1987)>.

MK, ©2017: *Program péče o vesnické památkové rezervace, vesnické památkové zóny a krajinné památkové zóny* (online)[cit.2017.11.02], dostupné z: <<https://www.mkcr.cz/program-pece-o-vesnicke-pamatkove-rezervace-vesnicke-pamatkove-zony-a-krajinne-pamatkove-zony-284.html>>.

MMR, ©2017: *Podpora obnovy a rozvoje venkova 2018* (online)[cit.2017.11.02], dostupné z: <<http://www.mmr.cz/cs/Regionalni-politika-a-cestovni-ruch/Podpora-regionu/Programy-Dotace/Podpora-obnovy-a-rozvoje-venkova-2018>>.

MOST, ©2017: *ORP Most Územně analytické podklady – 4 úplná aktualizace 2016* (online) [cit.2017.11.07], dostupné z:<http://www.mesto-most.cz/assets/File.ashx?id_org=9959&id_dokumenty=27890>.

MOST, ©2009: *Historie města mostu* (online)[cit. 2017.11.09], dostupné z: <<http://www.mesto-most.cz/historie-mesta-mostu/d-3444>>.

MÜLLER A., 2010, *Drobné církevní stavby a lidové pamětihodnosti na katastrech obcí farnosti křtinské*, Protis, Podolí u Brna.

MZe, ©2017: *Dotace na údržbu a obnovu kulturních památek a venkovských prvků pro rok 2017* (online)[cit.2017.02.11], dostupné z:<http://eagri.cz/public/web/mze/dotace/narodni-dotace/dotace-na-udrzbu-a-obnovu-kulturnich-a/>>.

NUSEK J., SVOBODA J., 2001: *Příběh kapliček - drobné sakrální objekty na Podblanicku*. Muzeum okresu Benešov, Vlašim.

PAVEL T., 2012: *Vliv těžby v mostecké pánvi na sakrální památky jako součást kulturního dědictví*, ČZU Praha, Fakulta životního prostředí, Praha. 73 s. (bakalářská práce), „nepublikováno“. Dep SIC ČZU v Praze.

PETRÁŇ J., 1997: *Dějiny hmotné kultury II*. Karolinum, Praha

POJSL M., MACURA P., MRÁČKOVÁ H., HONAJZROVÁ M., 2010: *Otevřené brány – zpřístupnění významných sakrálních památek ve zlínském kraji*, Zlínský kraj, Zlín.

POKORNÁ L., 1996: *Mostecko Historické, kulturní dědictví a duchovní entita*. In: Pokorná L. (ed): *Osud Mostecka*. Okresní muzeum v Mostě, Most. 62-93.

POLÁŠEK J., 2001: *Dřevěné kostely a kaple Moravy a Slezska*, Agave, Český Těšín.

PSOTA J., 2009: *Drobné památky v Úvalech a okolí*, Klub přátel historie a přírody Úvaly a okolí, Úvaly.

QUITT E., 1971: *Klimatické oblasti Československa*, Academia, Praha.

RYBÁNSKÝ J., 2013: *Drobné sakrální památky Šluknovského výběžku a Horní Lužice*, Kruh přátel muzea Varnsdorf, Varnsdorf.

SKALÍKOVÁ K., PAVELKOVÁ H., HALÁTEK D., SKALÍK T., 2012: *Obnova drobných památek*, Občanské sdružení Za Opavu, Opava.

SKLENIČKA P., 2003: *Základy krajinného plánování*. Naděžda Skleničková, Praha

STEINOVÁ N., 1999: *Boží muka v krajině*. In: Borsík J. (ed): *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů – výběr z přednášek ze setkání společnosti v letech 1984 – 1998*, muzeum Aš, Aš. 27-29

SVOBODOVÁ K., HÁJEK, T., 2017: *Pilgrimage route recovery in an industrial landscape*. *Journal of environmental planning and management*, 60(6), 959-976.

ŠTULC J., SUCHOMEL M., MAXOVÁ I., 1998: *Péče o kamenné sochařské a stavební památky*. Státní ústav památkové péče, Praha.

ŠTÝS S., HELEŠICOVÁ L., 1992: *Proměny měsíční krajiny*, Bílý slon, Praha

ŠTÝS S., 2014: *Krajina naděje: proměny území mezi Kadani a Březnem*, Stanislav Srnka, Litoměřice.

ŠUSTR V., KRUBNEROVÁ L., 2010: *Cestou kříže Votickem – drobné sakrální stavby*, Město Votice, Votice.

TICHÁNEK F., 2011: *Mostecké výsypky: významné refugium ohrožených druhů organismů* (online)[cit.2018.03.07], dostupné z: <http://botanika.bf.jcu.cz/suspa/vyuka/materialy/Tichanek.pdf>

ULK ©2017: *Program na záchranu a obnovu kulturních památek Ústeckého kraje pro rok 2017*(online)[cit.2017.11.02], dostupné z: http://www.kr-ustecky.cz/vismo/dokumenty2.asp?id_org=450018&id=1707958&n=program%2Dna%2Dzachranu%2Da%2Dobnovu%2Dkulturnich%2Dpamatek%2Dusteckeho%2Dkraje%2Dpro%2Drok%2D2017&p1=204816.

VALÁŠEK V., CYTKA L., 2009: *Velká kronika o hnědém uhlí-minulost, současnost a budoucnost těžby hnědého uhlí v severozápadním revíru*, G2 studio s. r. o., Plzeň

VALENČÍK M., 2006: *Ohrožené památky: kostely, kaple a kapličky v České republice*, Baset, Praha

VÍTOVSKÁ D., HOVORKA L., KUBŮ M., 2013: *Křížová cesta v Křešíně*. Český svaz ochránců přírody Pacov, Pacov.

ZÁKON č. 80/2004 Sb., *O prodeji a vývozu předmětů kulturní hodnoty*, v platném znění.

ZÁKON č. 500/2004 Sb., *správní řád*, v platném znění.

ZÁKON č. 2/1993 Sb., *Usnesení předsednictva České národní rady o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součástí ústavního pořádku České republiky*, v platném znění.

ZÁKON č. 20/1987 Sb., *Zákon České národní rady o státní památkové péči*, v platném znění.

10.2 Ostatní internetové zdroje

AGC.CUZZK, 2017: *ZM* (online) [cit.2017.04.25] dostupné z: <https://ags.cuzk.cz/arcgis/rest/services/zm/MapServer>.

DROBNÉ PAMÁTKY, 2015: *Databáze* (online) [cit. 2018.03.15] dostupné z: <http://www.drobnepamatky.cz/>

MAPSERVER. **GEOLAB**, 2017: *NAKI_Zanikle_obce_basemaps/IIIVM_spline_UL_kraj* (online)[cit. 2017.04.25]dostupné z:

<http://mapserver.geolab.cz/arcgis/rest/services/NAKI_Zanikle_obce_basemaps/IIIV_M_spline_UL_kraj/MapServer vrstva pro ArcMap>.

NPU, 2017: *památkový katalog* (online) [cit.2017.10.15] dostupné z: <<http://pamatkovykatalog.cz/>>

SERVICES.CUZZK, 2017: *Česká Republika -1* (online)[cit. 2017.04.25] dostupné z: <http://services.cuzk.cz/shp/stat/epsg-5514/>

10.3 Seznam obrázků

Obr. 1: Výklenková kaplička, Vtelno, (zdroj: Autor, 2017)

Obr. 2: Kaplička s vnitřním prostorem, Petrova Hůrka pod Kletí, (online), [cit. 2017.10.25], dostupné z: <<http://www.earch.cz/cs/architektura/kaple-na-petrove-hurce-pod-kleti> >

Obr. 3: Boží muka, Most, (zdroj: Autor, 2017)

Obr. 4: Boží muka, Most, (zdroj: Autor, 2017)

Obr. 5: Dřevěný kříž, Písečný vrch, Milá, (zdroj: Autor, 2017)

Obr. 6: Železný kříž, Patokryje, (zdroj: Autor, 2017)

Obr. 7: Smírčí kříž, Vtelno, (zdroj: Autor, 2017)

Obr. 8: Socha sv. Jan Nepomucký, Malé Březno, (Zdroj: Autor, 2017)

Obr. 9: Socha sv. Florián, Bečov, (zdroj: Autor, 2017)

Obr. 10: Svatý obrázek, Lutotín - Stařechovice, (online), [cit. 2017.11.01], dostupné z:<https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Svat%C3%BD_obr%C3%A1zek_na_strom%C4%9B_u_odbo%C4%8Dky_ze_silnice_Lutot%C3%ADn_-_Sta%C5%99echovice,_okres_Prost%C4%9Bjov.jpg>

Obr. 11: Poklona, (online), [cit. 2017.12.14], dostupné z: <http://www.baroknikrajinou.cz/sites/default/files/objekty/img_0572.jpg>

Obr. 12: Zvonička Vysoké nad Labem, (online), [cit. 2017.10.25], dostupné z: <<http://www.historickasidla.cz/redakce/index.php?dr=2209&xuser=&lanG=cs>>

Obr. 13: Mapa ložisek výskytu hnědého uhlí a lignitu v ČR, (online), [cit. 2017.12.04], dostupné z:

<<http://www.vitejtenazemi.cz/cenia/index.php?p=uhli&site=energie>>

Obr. 14: Administrativní členění Ústeckého kraje, (online), [cit. 2017.11.07], dostupné z:

<https://www.czso.cz/documents/10180/20549019/33008515ma.png/f310c46c-b44c-412f-931f-31b80d447378?version=1.1&t=1450428554206>>

Obr. 15: Administrativní mapa správního obvodu Most, (online), [cit. 2017.11.08], dostupné z:

<https://www.czso.cz/documents/11248/17834547/ORP4209a.png/f620e964-2ee9-4b4a-a1ad-a0758157f08f?version=1.1&t=1466664955402>

Obr. 16: ORP Most - Most, (vytvořeno v systému ArcGIS, zdroj: Autor, 2018)

Obr. 17: ORP Most - Braňany, (vytvořeno v systému ArcGIS, zdroj: Autor, 2018)

Obr. 18: ORP Most – Malé Březno, (vytvořeno v systému ArcGIS, zdroj: Autor, 2018)

Obr. 19: ORP Most - Obrnice, (vytvořeno v systému ArcGIS, zdroj: Autor, 2018)

Obr. 20: ORP Most - Želenice, (vytvořeno v systému ArcGIS, zdroj: Autor, 2018)

Obr. 21: ORP Most - Patokryje, (vytvořeno v systému ArcGIS, zdroj: Autor, 2018)

Obr. 22: ORP Most - Korozluky, (vytvořeno v systému ArcGIS, zdroj: Autor, 2018)

Obr. 23: ORP Most - Lužice, (vytvořeno v systému ArcGIS, zdroj: Autor, 2018)

Obr. 24: ORP Most - Havraň, (vytvořeno v systému ArcGIS, zdroj: Autor, 2018)

Obr. 25: ORP Most - Lišnice, (vytvořeno v systému ArcGIS, zdroj: Autor, 2018)

Obr. 26: ORP Most - Polerady, (vytvořeno v systému ArcGIS, zdroj: Autor, 2018)

Obr. 27: ORP Most - Bečov, (vytvořeno v systému ArcGIS, zdroj: Autor, 2018)

Obr. 28: ORP Most - Skršín, (vytvořeno v systému ArcGIS, zdroj: Autor, 2018)

Obr. 29: ORP Most - Volevčice, (vytvořeno v systému ArcGIS, zdroj: Autor, 2018)

Obr. 30: ORP Most - Bělušice, (vytvořeno v systému ArcGIS, zdroj: Autor, 2018)

Obr. 31: Výřez mapy III. vojenského mapování, (vytvořeno v systému ArcGIS, Zdroj: autor 2018)

Obr. 32: Výřez základní mapy ČR, (vytvořeno v systému ArcGIS, Zdroj: autor 2018)

Obr. 33: Graf 1: ORP Most - nálezy DSO dle obcí, (autor, 2018)

Obr. 34: Graf 2: ORP Most - rozdělení nalezených objektů, (autor, 2018)

Obr. 35: Graf 3: ORP Most – stav DSO, (autor, 2018)

Obr. 36: Graf 4: ORP Most – registrace DSO v rejstříku ÚSKP ČR, (autor, 2018)

10.4 Seznam tabulek

Tab. 1: Město Most - obce zaniklé těžbou

Tab. 2: První pozice identifikačního kódu – kód obce zájmového území

Tab. 3: Třetí pozice identifikačního kódu – typ DSO

Tab. 4: Hodnocení stavu DSO

Tab. 5: Přehled lokalizace DSO

Tab. 6: Typologie nálezů DSO

11. Přílohy

Příloha 1: Katalogový list

Příloha 2: Přehledová tabulka

Příloha 3: Drobné sakrální objekty ORP Most

Příloha 4: Drobné sakrální objekty ORP Most – typologie nálezů

Příloha 5: Transfery drobných sakrálních objektů

Příloha 6: Katalog drobné sakrální objekty - ORP Most